

Миодраг Илић

ПУЧ

драма у 10 слика

МИОДРАГ ИЛИЋ, драмски писац, романијер и новинар, потиче из старе београдске породице трговаца и службеника. Завршио је Филозофски и Факултет драмских уметности (класа драматургије професора Јосипа Кулунџића, 1966).

У периоду од 1962. до 1990. написао је низ драмских текстова, који су приказани на многим сценама претходне Југославије, објављени или преведени на стране језике (*Илон – ишчезли град, Пред слепим зидом, Вештац, Кафана у луци, Пуч, Сан зимске ноћи, Пси, Валцер јоручника Нидриџена, Ајис, Леџенда о земљи Лазаревој...*). Аутор је неколико радио-драма (*Поликарј, Фонџана ала Медичи, Бродолом и како га извеши...*) и две телевизијске драме (*Коперник, Операција*).

Његова драма *Пуч*, изведена први пут 1973. у крагујевачком Театру “Јоаким Вујић”, а потом 1977. у Београдском драмском и 1978. у Српском народном позоришту у Новом Саду, први пут се појављује у штампаном облику.

Илић је драматизовао роман Милана Кундере *Шала*, превео је с италијанског драму *Ема удова Ђокасја* Алберта Савинија (Атеље 212) и с енглеског Милерову верзију Ибзеновог дела *Нејријашељ народа*. Сарађивао је с многим књижевним листовима и часописима, као позоришни критичар и есејист.

Од 1975. до 1979. био је управник Београдског драмског позоришта, а од 1982. до 1990. директор Дrame Народног позоришта, да би се вратио новинарству као директор Програма за иностранство РТС, уредник, аутор и водитељ емисија документарног жанра.

Миодраг ИЛИЋ

ПУЧ
драма у 10 слика

ЛИЦА

СТЕФАН ДЕЧАНСКИ, 50 година
МАРИЈА ПАЛЕОЛОГОВА, 32 године
ДУШАН, 25 година
АРХИЕПИСКОП ДАНИЛО, 60 година
ГИЈОМ АДАМ, 41 година
ХРЕЉА, око 50 година
МОСКИОС, око 35 година
ЉУТИМЕР, 28 година
КАРАВИДА, 40 година
ПРИБАЦ, 30 година
ОЛИВЕР, 31 година
ВУКАШИН, 26 година
МРЊАН, 64 године
ВРАТКО, 52 године
ПАЛМАН, 40 година
БЛАЖ, око 50 година
ЕПИСКОП ЛИПЉАНСКИ, преко 70 година
ВЕЛМОЖЕ, ДВОРАНИ, КОПЉАНИЦИ, СЛУГЕ
Радња се збива 1331. године.

СЛИКА 1

Дворница краљевске куће у Неродимљу. Сунчано недељно јутро у августу, 1331. године. Из даљине доиру весели гласови. Смех и свирка на џајдама.

Војвода Хреља уводи византијског гласника, севасиографиора Москиоса.

МОСКИОС: Пријави ме одмах краљу и реци да долазим право из Цариграда.

ХРЕЉА: Ма откуд да долазиш, гласниче, краљ је веома заузет.

МОСКИОС: Јахао сам целе ноћи, а порука је хитна...

ХРЕЉА: За тебе и твог коња – можда, али не и за њега! Краљ је за послом. После службе божје почиње турнир, у част сутрашњег сабора. Кажу да ће и млади краљ измерити копље!

МОСКИОС: Одговараћеш... Јави да сам овде!

ХРЕЉА: Охо! Претња?

МОСКИОС: Захтев.

Улази Љутимер.

ЉУТИМЕР: Кога то водиш, војводо?

ХРЕЉА: Гласника византијског цара.

ЉУТИМЕР: Тако?...

“И птица витокрила
к’о да се сунца опила
к’о да је снила
благости раја,
вину се у небо Босфора,
где облачје киде
поносна Аја...”

МОСКИОС: Господин је лакрдијаш?

ЉУТИМЕР: У неку руку. Чујем, говориш нашки?

ХРЕЉА: Као да се родио међу нама!
(*Москиосу*)
Учинићу све што могу.
(*Журно одлази*)

- ЉУТИМЕР: *(Одмерава Москиоса)*
Је ли, шта хоћеш да јавиш нашем господару?
- МОСКИОС: Службена тајна.
- ЉУТИМЕР: Види, молим те! А изгледа много ти се жури?
- ХРЕЉА: Није ми до брбљања.
- ЉУТИМЕР: Баш си ти неки досадан човек. У овој земљи, пријатељу, такав је дар-мар, да једна јавна тајна више или мање, ништа не може изменити. Узмимо краља, на пример. Јавна је тајна да има глисте у стомаку, али како су то краљевске глисте, нико не сме да их тамани... Мислим изнутра.
- МОСКИОС: Ти си нека шаливчина, или – будала!
- ЉУТИМЕР: Тачно, господине мој! Византијска будала.
- МОСКИОС: Како?...
- ЉУТИМЕР: Чуо си за Босну? Ја сам ти, видиш, босански витез, свачији песник и византијска будала. Дозволио сам да ми твоја земља све узме: имање због дугова, најбоље године живота због несрећне љубави, која је била несрећна зато што сам је хранио песмом уместо златом и угледом.
- МОСКИОС: Ко ту да се снађе?
- ЉУТИМЕР: Нико. Збрка је потпуна. Али, ево краља...
- Улази краљ Стефан Дечански, њраћен Мрњаном и Хрељом.*
- СТЕФАН: К врагу с гласницима! Шта хоће тај Грк у ово доба?
- ХРЕЉА: Не слутим ништа добро из његове земље... Свеастократор Москиос!
- Москиос се наклони.*
- СТЕФАН: Какве нам вести доноси твоје господство?
- МОСКИОС: Порука великог василеуса Андроника Трећег.
- СТЕФАН: Писмо?
- МОСКИОС: Наређено ми је да ово гласно прочитам и да одмах добијем одговор.
- СТЕФАН: Како? Наређено ти је да добијеш одговор? Значи ли то да твој цар и мени наређује?
- МОСКИОС: *(Мало се збуну)*
Наложено ми је да на сваки начин одмах умолим одговор.

Стефан му даје знак да чииа. Москиос развија њергаменџи и њочиње.

МОСКИОС: ... Љубазном и пресветлом краљу Србије, Стефану Урошу Трећем, моме вазда обљубљеном и јуначком суседу – поздрав...

СТЕФАН: Прескочи то.

МОСКИОС: *(Наклони се, настџавља)*

Твој витешки син, благочастиви краљ и сувладар твој, Душан, намесник у Зети, и његове присталице, нескривено показују намеру да угрозе земљу хеленску. Прете моме царству речју и делом, ступајући у савезе са мојим непријатељима...

СТЕФАН: У нас свако бира себи пријатеља!

МОСКИОС: *(Чииа даље)*

Уколико нам не повратиш Дебрец, Сидерокастрон и све градове које нам Душан узео после битке код Велбужда, и уколико нам не изручиш издајника, деспота Мануела, који сад ужива Душанову заштиту иако је спleo заверу против мене, са војском и справама за рушење кренућу на твоје краљевство. Све заробљене ослепећу, твоја села претворићу у пепео, а твоје градове у прах. Са вером у разум, остајем ти братски наклоњен – само још седам дана, колико ћу чекати да испуниш моје услове.

Андроник Трећи.

СТЕФАН: Твој цар, дакле, уцењује! Мене који сам могао да га задавим још док је четвороношке ходао!

МОСКИОС: Жеља цара не може бити уцена.

СТЕФАН: А како би је ти назвао?

МОСКИОС: Неће ти се свидети одговор, краљу. Мој господар чини исто што и лав с мушицом. Тера је шапом са ока.

СТЕФАН: Лав може да угине од уједа мале отровне мушице. Као бугарски цар на Велбужду.

ХРЕЉА: Благоверни мој господару, зашто допушташ овом Грку да тера шегу с тобом?

СТЕФАН: Стишај своју крв, војводи.

ХРЕЉА: Ако тебе омаловажава, он пљује на све нас. Реци му да ће одјихати своме цару на магарцу, везан наопачке. Ми не дамо ни козји кликер на њихове претње!

(Прилази Москиосу)

Лаку ноћ, господине. Ни мушко – Ни женско. Лаку ноћ, рекао сам...

МОСКИОС: *(Стефану)*

Да ли си ти, благочастиви, још краљ ове земље, или су овакви простаци преузели управу?

ХРЕЉА: *(Извуче мач)*

Још једну реч, свилобубо...

СТЕФАН: Хреља! наређујем ти...

Хреља оклева иренуџак, зледајући с мржњом византијског изасланика који му се смешка у лице с иривидном мирноћом. Најзад се с муком савлада и врати мач у корице.

МОСКИОС: Срешћемо се кад-тад, господине.

ХРЕЉА: Прдим од милине због тога. Хајде, иди сад. Чекају те робови, да ти услише – једну жељу!

СТЕФАН: Хреља, не вређај царског изасланика! То не приличи двору!

МОСКИОС: А можда баш приличи – оваквом двору! Лаку ноћ, господине краљу! Сачекаћу ваш одговор.

Москиос се наклони и брзо изађе.

СТЕФАН: Војводи, зар моја реч за тебе више нема значаја?

ХРЕЉА: Има, љубљени мој господару. Али не дам том плишаном пацову да те уједа!

На врху сивејеница појави се краљица Марија Палеологова. Слушајући неко време разговор краља и Хреље, осмислије пријављена.

СТЕФАН: Умукни! Оковаћу те као бунтовника!

ХРЕЉА: Мене – господару?!

СТЕФАН: Чули сте претњу Византије. Шта сада?

МРЊАН: Врати им градове и изручи деспота Мануела, иначе...

СТЕФАН: Иначе – шта? Реци!

МРЊАН: Иначе, чиме ћеш им се супротставити?

ХРЕЉА: Подигнимо војску.

ЉУТИМЕР: И ударимо на Андроника, пре него што он нападне нас!

- МАРИЈА: *(Силазећи)*
Војску? Неколико хиљада пастира и орача против безбројних легија царских витезова.
(Хреља и Љутимеру)
Мале војничке чарке удариле су вам у главу!
- СТЕФАН: Велбужд је свима ударио у главу!
- МАРИЈА: На Велбужду су одлучили битку одлични немачки и шпански плаћеници...
- ХРЕЉА: ... и десница Душана, Вукашина, Гребострека, и крв стотина пастира и орача!
- ЉУТИМЕР: “Свака госпа нек лепоту чува,
јер од мача, палоша и ватре
њене очи зло и тугу снатре.
Свака госпа нек лепоту чува...”
- МАРИЈА: Језик за зубе, дангубо лакрдијашка! Како се усуђујеш...
- СТЕФАН: Добро, добро... господо, оставите нас! Мрњане, нека све буде спремно на потетишту за почетак турнира!

Хреља, Мрњан и Љутимер одлазе.

- МАРИЈА: Та дволична пијана хорда.
- СТЕФАН: Ниси смела показати да те Љутимерова песма вређа.
- МАРИЈА: Покушао је да ми се руга!
- СТЕФАН: Он је песник и пријатељ двора!
- МАРИЈА: Ја нисам политичар и дипломата...
- СТЕФАН: Ти си краљица једне земље.
- МАРИЈА: Земље која ме мрзи.
- СТЕФАН: Откуда ти таква мисао?
- МАРИЈА: Сви они шурују са Душаном!
- СТЕФАН: Запамти! Између мене и Душана нема несугласица!
- МАРИЈА: Тај чека први повољан ветар да би ти скинуо круну заједно с главом!
- СТЕФАН: Забрањујем ти, чујеш...
- МАРИЈА: У Зети гласно говоре о новоме краљу, проричу му будућност Александра Македонског! Обесни син бугарске овчарке шаље убице, док ти пијеш с том руљом!

- СТЕФАН: Теодора није била “бугарска овчарка”, већ кћи једног цара!
- МАРИЈА: Принцеза са преслицом, одевена у смрдљиве овчје коже!
- СТЕФАН: Већ сам ти рекао, Марија, да не подносим да неко вређа моју покојну жену...
- МАРИЈА: Опрости.
- Пође. Он је заустави.*
- СТЕФАН: *(Тихо)*
Она је имала душу... да разуме човека.
- МАРИЈА: И том душом родила ти је Душана.
- СТЕФАН: *(Истио њако)*
Ја сам био срећан с њом, Марија...
- МАРИЈА: Зашто је онда умрла?
- СТЕФАН: Воља божја. Кунем ти се!
- МАРИЈА: Сувише се кунеш. Мени то није потребно. Куни се онима који сумњају...
- СТЕФАН: Нико не сумња! Лажу клеветала што хоће да ме подрију, да сам ја...
- МАРИЈА: Ти си је волео?
- СТЕФАН: Не завиди мртвој, Марија!
- МАРИЈА: Шта ја уопште за тебе значим? Зашто си ме довео међу ове варваре? Да би се некакви прљави, пијани песници спрдали са мном, и да би наш син био непожељан...
- СТЕФАН: Молим те, за мене су и Душан и Симеон синови!
- МАРИЈА: Али Симеон мора владати, господару!
- СТЕФАН: Симеон је још дете!
- МАРИЈА: Пророчанство каже да ће Марија Палеологова родити цара!
- СТЕФАН: Одлуку о круни донећу на сабору.
- МАРИЈА: И Марија је родила цара!
- СТЕФАН: Рекао сам, на сабору!
- МАРИЈА: Умирићеш Андроника само ако прогласиш Симеона за наследника!

- СТЕФАН: А, тако! Да нису у овоме и твоји прсти?... Андроникова уцена треба да ме присили да круну јавно обећам Симеону, односно теби, Андрониковој рођаци! Диван план, госпођо! Можда имате у виду и моју смрт?
- МАРИЈА: Одвратно. Кунем ти се...
- СТЕФАН: Сувише се кунеш, а заклетва жене поуздана је колико травка којом је везана галија!
- МАРИЈА: Ма, шта хоћеш од мене? Тражи кривца у Скадру, а не овде. Твој понос, твој првенац! Тови бунтовнике мржњом! И не само што хоће тебе да уништи, већ навлачи гнев непријатеља на цео народ. Казни га ако си још краљ! Ослепи га и прогнај! Јер, он према теби не би имао милости...
- СТЕФАН: Сви су овде против мог птића. Сви, осим мене. Јер, он је од сржи мојих костију, и ја га познајем као нико други. Кад су га прошле године наговарали да устане против мене, он није могао... Зато што ме воли!
- МАРИЈА: Не воли та усијана глава никог, осим себе.
- СТЕФАН: Не разумеш, Марија. Младић је окорео од самоће и жеља, али у души скрива љубав.
- МАРИЈА: Подлац.
- СТЕФАН: Бићеш према њему љубазна у овој кући!
- МАРИЈА: Да ли то краљ наређује?
- СТЕФАН: Твој муж те моли.
- МАРИЈА: Чинићу што могу.
- СТЕФАН: Не туђи се од мене. Са свих страна ми шаљу мржњу, имам само тебе, Марија. Шта сам учинио? Више ме не примаш к себи ни ноћу, ни дању. Твоје срце ме не прима, ја то осећам... Господе, зашто сам увек сам?
- МАРИЈА: Зато што никоме не верујеш.
- СТЕФАН: Сувише сам искусио. Сувише су ме шибали ветрови, да бих веровао у сунце. Али ја га морам пронаћи. Мало љубави, одмора, снаге... Врло брзо Андроник ће бити сићушан паук под мојом ногом!
- МАРИЈА: Нешто си наумио?
- СТЕФАН: Сва звона објавиће новост.

МАРИЈА: Зар ја не заслужујем да је чујем пре твојих мерапаха и себара?

СТЕФАН: Рано је говорити о томе.

МАРИЈА: Чак и мени? Не туђим се ја од тебе, већ ти од мене, господару.

СТЕФАН: Само мало стрпљења, радости моја, мало стрпљења... И биће као паук под мојом ногом!
(*Сјоља дойире звоњава црквених звона, праћена појањем мушког хора*)
... Почине служба божја. Идемо у цркву.
(*Одлазе*)

Хреља улази с друге сирани, журно.

ХРЕЉА: Господару, стигао је Душан, син твој... Тхе, нема никога! А можда је и боље, јер не знам да ли бих неког обрадовао том вешћу. Уместо у цркву, отићи ћу на гутљај Христове крви са краљевим поткивачима!
(*Одлази*)

СЛИКА 2

Исја дворница, као у слици 1. И даље се чују црквена звона и песма мушког хора. Исја нема никога, а онда се Марија ошрезно ушуња. Нервозно шеја горе-доле. Задубљена у мисли. У дубини појављују се Љутимер. Посматра један часак. А онда јој обазриво прилази и загрли је с леђа. Узбуђена, она се подаје његовом миловању.

МАРИЈА: Љутимере... немој, мили мој... Шта ако нас неко затекне?

ЉУТИМЕР: Убићу га и рећи ћу да је покушао да пољуби пресветлу краљицу...
(*Привлачи је к себи*)
Посведочићеш да сам одбранио твоју част, док су сви били на служби божјој.

Пољуби је, она нема снаге да се ослободи његовог загрљаја.

МАРИЈА: Зашто опет почињемо...?

ЉУТИМЕР: *(Зажарен)*

Роб сам твој, бежим од себе, лутам од двора до двора, изазивам смрт, али пут ме увек доведе к теби. Твој лик видим на површини воде кад се облаци и цветови у њој огледају. Твоје име казује ми пуцкетање ватре или ми га својим крилима шане птица. Осећам те као незараслу рану, као угушен крик. Пусти ме да останем крај тебе...

МАРИЈА: Ех, мој песниче! Ја одавно нисам девојка из Солуна коју си заволео.

ЉУТИМЕР: Овога пута не одлазим без тебе.

МАРИЈА: А куда би ме повео, Љутимере?

ЉУТИМЕР: Било куда да пођем, у мом седлу има места за моју Марију!

МАРИЈА: У седлу? Тесно је постало твоје седло за једну краљицу. Не заборави да је Марија родила будућег цара.

ЉУТИМЕР: И сад им реци збогом и опет буди Марија!

МАРИЈА: Не може се натраг... Желим да што пре идеш из Неродимља.

ЉУТИМЕР: Марија, ја те волим...

МАРИЈА: То име да више нисам чула!

ЉУТИМЕР: Не терај ме од себе!

МАРИЈА: Постајеш неопрезан. Твоје песме и шале изазваће сумњу. Одлази што пре!

ЉУТИМЕР: Марија...

МАРИЈА: Рекла сам! Марија је умрла. Одлази из Неродимља!
(Појави се Москиос. Угледавши га, Марија и Љутимер занеме. Он им прилази са подсмехом на лицу. Љутимер нагло оде)
... Уходио си нас?

МОСКИОС: Ја врло добро разумем твоју потребу за малим задовољствима у овом леглу чамотиње.

МАРИЈА: Шта овога пута тражи од мене мој царски братанац?

- МОСКИОС: Његове заповести тичу се твоје будућности и будућности твог сина.
- МАРИЈА: Шта још хоћете од мене? Да трујем, да мучки убијам, да палим, да сејем смутњу, шта?
- МОСКИОС: Од тебе зависи да ли ће Византија бацити на колена ову хорду варвара!
- МАРИЈА: Али, каква права имамо да потчинимо један народ?
- МОСКИОС: Наше право је у нашој снази и величини, у слави наше историје, у премоћи нашег духа. Зар ови мишеви да подривају темеље наших палата, да нагризају наше учене књиге, да мокре по нашим светињама? Ако бог то допусти, сатана неће. А ти, госпо, мораш бити уз нас.
- МАРИЈА: Морам?
- МОСКИОС: Да. Као Гркиња, као мајка краљевића Симеона, кога ћемо подићи на престо. Он мора бити васпитан у нашим традицијама.
- МАРИЈА: Иначе – ти ћеш ме одати! Заљубљеним птицама биће заврнута шија! То си хтео да кажеш?
- МОСКИОС: У сваком случају, рођако, Андроник располаже тобом.
- МАРИЈА: Само да знаш колико те мрзим, Москиосе.
- МОСКИОС: Усмери своју мржњу према некоме ко је више достојан.
- МАРИЈА: Ти имаш неки план?
- МОСКИОС: Проницљивост је право лице мудрости.
- МАРИЈА: Већ сам учинила оно што сте желели, ти и твој господар: усадила сам сумњу у краљево срце према Душану, и он ће круну наменити Симеону.
- МОСКИОС: Досад су то биле само речи. А ко много говори, све се мање чује. Прећи ћемо на посао, краљице.
- МАРИЈА: Слушам те, Луциферу.
- МОСКИОС: Кад човек хоће да убере јабуку, мора да савије грану, па и да је поломи ако је потребно. Последњи је час да Зета изгуби главу, да јој као рањеном голубу сопствено јато искљује рану, очи и утробу, док не издахне.
- МАРИЈА: Душан?

- МОСКИОС: Тај дрски голаћ, та славохлепна неман гмиже полако из својих мочвара према Аја Софији, према нашим ризницама и нашим девицама. Његова смрт изазваће општу пометњу. Великаши ће ударити једни на друге. Пророци ће дозивати поплаве и несреће, мајке ће живу децу бацати у огањ као жртву, преклињући бога...
- МАРИЈА: И ја ћу понети део њихових клетви!
- МОСКИОС: Ти ћеш владати!
- МАРИЈА: Шта треба да учиним?
- МОСКИОС: Тај лепотан што је малопре плакао пред твојим ногама... Ја га познајем, зар не? Учини га љубоморним, наведи га да поверује да своју милост указујеш Душану. Остало ће учинити сам.
- МАРИЈА: *(Сломљена)*
Добро. Нека смрт, стара варалица, овога пута превари Душана.
- МОСКИОС: И не губи време, благочастива рођако, јер...
(Чује се весели смех више мушкараца, улазе Душан, Вукашин, Оливер, Прибац и Палман)
... данас је данас, а сутра – можда никада!
- ДУШАН: Благородној краљици поздрав и дивљење!
- МАРИЈА: Добро јутро, млади краљу. Како сте путовали од Скадра, ти и твоја јуначка пратња?
- ДУШАН: На брзим коњима, у пени и крви, да не закаснимо на турнир. Где је мој отац, где су његове војводе?
- МАРИЈА: У цркви, на служби божјој.
- ДУШАН: А зашто ти ниси тамо? Грехова је увек на претек. Треба се молити.
- МОСКИОС: Свако носи бога у себи, благоверни краљу.
- ДУШАН: Тај бог може бити и ђаво. Зато га истерај из себе што пре, и затражи му пасош.
- МОСКИОС: Одох да те послушам, господару.
- ДУШАН: Ако ли не хтедне да изађе лепим речима, присили га бичем. Ако немаш бич, позајмићу ти свој; а можеш изабрати и неког од мојих војвода да ти у томе помогне.

- МОСКИОС: Захваљујем твојој милости. Снаћи ћу се некако сам.
(Поклони се и уљашено оде)
- ВУКАШИН: Осим наше краљице, на овом двору никада нема лепих жена.
Да ли је то намерно или случајно?
- ДУШАН: Ништа се на овом свету не дешава случајно, Вукашине. Кад у једној земљи има много лепих жена, знај да ће та земља брзо пропасти. Узмимо, примера ради, Византију: тамо вам врви од лепотица са свих страна света. Играју се у вртovima за топлих ноћи. Беже гониоцима наге уз врисак што крв мути...
- МАРИЈА: Био си скоро тамо, краљу?
- ДУШАН: Јесам.
- МАРИЈА: И ловио те срне у вртovima?
- ДУШАН: То не, госпо...
- МАРИЈА: Штета. Онда би разумео зашто то чине?
- ДУШАН: Мислим да разумем и овако. Суновраћена кола брже лете низа страну, ако су кочијаши пијани од живота, слепи од изопачености и болесни од изобиља!
- МАРИЈА: А можда и зато што им је крв врела. Гркиње умеју да воле лудо, јер знају да је лудо не волети лудо, краљу!
- ДУШАН: Покоравам се тој лудости, јер она ради за нас.
- МАРИЈА: Не страхујте, господо, за будућност Византије. Она има довољно ума и снаге да задржи своја кола, чак и ако их неко гура у страну. Ускоро ће служба божја бити завршена и мој Дечански ће са велможама доћи овамо. Забављајте се. Видећемо се ускоро...
- Одлази, Душан и војводе је поздрављају.*
- ДУШАН: Баволска жена!
- ВУКАШИН: Странкиња која нас презире.
- КАРАВИДА: Ни страшни суд за њу није довољно страشان.
- ДУШАН: Да је мушко, она би Месец приближила Земљи да јој боље осветли пут. Она би освајала градове и проносила крст победе.
- ОЛИВЕР: Чувај је се, господару!
- ПРИБАЦ: Бесна куја уједа из потаје...

ДУШАН: Господо! Краљици Марији дугујемо поштовање поданика. Без тог поштовања и сами смо безначајни.

Улази Љутимер. Угледавши Душана и младе војводе, његово се лице озари искреном радошћу.

ВУКАШИН: Гледајте кучкиног сина! Долутао је опет међу нас да нас увесели. Здраво, брате!

Сви се гласно обрадују Љутимеру. Грле се и љубе с њим.

ДУШАН: *(Срдачно)*
Љутимере, пријатељу мој!

ЉУТИМЕР: Чекам те већ неколико дана с нестрпљењем, господине краљу.

ДУШАН: Ужелео сам се твог друштва и твојих лагарија.

КАРАВИДА: Здраво, вуче, луталицо неуморна!

ПРИБАЦ: Здраво, брате најмилији!

ОЛИВЕР: Живео нам, витеже!

ДУШАН: Одавно си у Неродимљу?

ЉУТИМЕР: Већ недељу дана.

ДУШАН: Реци, зашто краљ сазива сабор?

ЉУТИМЕР: *(Оклева)*
Намерава да прогласи новог наследника.

ДУШАН: Да ли је то он рекао?

ЉУТИМЕР: Буди спреман на најгоре, господару.

КАРАВИДА: Нећемо то дозволити. Зета има свога краља.

ВУКАШИН: Одупри им се, господару! Ми смо с тобом.

ДУШАН: А народ?

КАРАВИДА: Народ је као облак – неког ороси, неког покоси, неког нахрани, а неког сахрани. Не секирај се за народ. Што се више креше, дрво све више расте.

ДУШАН: Да ја поткрешем твоју главу, челниче, па нека ти друга, боља, израсте?

ПРИБАЦ: Али, господару, с тобом је наша љубав, јер ти си Немањић.

КАРАВИДА: Властела те свом душом хоће...

- ДУШАН: Боље је да ме мрзите. Мени љубав не треба. Мрзите ме, али слушајте. Борићемо се на сабору за оно што мислимо да је право.
- ВУКАШИН: Млади су уз тебе. А ко је против?
- ПРИБАЦ: Старци. И кукавице. Ваљда им се нећеш покорити?
- ДУШАН: *(Пауза. Све их осмoћри)*
Да ли сте икада чули да су врапци победили соколове?
- ВУКАШИН: Никада, господару!
- ДУШАН: Метежа и крви ће бити. Сила је у њиховим рукама.
- ОЛИВЕР: Над силом увек силе има. А највећа мора бити – твој ум, краљу, и твоја вера!

Два кољаника улазе и сјају лево и десно, да би пројусишили Стефана Дечанског, за којим улазе Врајко и Мрњан, праћени још неколицином старијих велможа. Узледавши оца, Душан му присијући, клекне и пољуби га у колена.

- СТЕФАН: Да ли моје очи добро виде?... Душане!
- ДУШАН: Поздрављам те, оче и господару наш!
- СТЕФАН: Устани, синко.
- ДУШАН: Своме краљу дугујем подворење.
- СТЕФАН: Добро ми дошли, господо. Отворена су вам сва врата овог дома...
(Душану)
Чујем да си у Дању подигао нов двор?
- ДУШАН: Да. Саградио ми га је неимар из Дубровника.
- СТЕФАН: О теби, сине мој, свакојакe приче круже. Кажу да је тај неимар ухода Млетака и да си се преко њега повезао са дуждом у Венецији.
- ДУШАН: Ко сме такву клевету преда мном да понови?
- СТЕФАН: *(Врајку)*
Говори, челниче!
- ВРАТКО: Обавештења која смо примили тако кажу.
- ДУШАН: *(Ледено, гледајући га право у очи)*
Од кога су та обавештења?
- ВРАТКО: Од наших људи...

- ДУШАН: *(Брзо)*
Ухода?
- ВРАТКО: *(У недоумици, изражећи њомоћ од Стјефана)*
Па, могло би се...
- ДУШАН: Значи, уходиш свог краља?
- ВРАТКО: С допуштењем твог оца...
- ДУШАН: За ухођење владоца, или одавање његових тајни, преступника у кључали катран – писаће једном у Законику ове земље. Ти си ми већ црн од катрана, челниче.
- ВРАТКО: *(Збуњен)*
Ја, заиста...
- ДУШАН: Узалуд речи! Не видим те више. Само дим и мирис изгорелог меса.
- ВРАТКО: *(Стјефану)*
Благородни господару, заштити свог слугу од претњи.
- ДУШАН: То нису претње, већ пресуда.
- ВРАТКО: *(Уилашен, обраћа се очајнички Стјефану)*
Молим те, господару, обуздај осиноност младости...
- СТЕФАН: Нека је обузда истина твог извештаја.
- ВРАТКО: Али, ја – заправо – и не знам колико су та обавештења поуздана...
- ДУШАН: Онда нећемо да слушамо празна блебетања, зар не?
- ВРАТКО: Како заповедате, благочастиви...
- ДУШАН: Заповедам да све уходе око мене нестану. А сад нам изреци те њихове брбљарије, колико да их знамо!
- ВРАТКО: Па... претпрошлог месеца, кажу, ти си читаве ноћи био затворен с неимаром Игњацијем у највишој кули свог двора у Дању. После тога, Дубровчанин је отпутовао у Венецију, где га је примио Дужд.
- ДУШАН: *(Прсне у смех)*
Да, ради оправке кубета на једној цркви...
- СТЕФАН: О чему сте разговарали вас двојица целе ноћи?

- ДУШАН: О дивним градовима у којима је Игњације градио палате, о утврдама тих градова, и о томе како се те утврде могу савладати војском...
- МРЊАН: *(Стефану)*
Допусти ми једно питање, светородни.
- СТЕФАН: Питај, Мрњане.
- МРЊАН: *(Душану)*
Да ли су ти градови византијски?
- ДУШАН: Јесу. А шта ти, старче, хоћеш? Да саслушаваш свог краља, да му судиш?
- МРЊАН: Ти ниси мој краљ.
- ДУШАН: Тако? Никад се не зна испод ког камена змија спава.
(Стефану)
Јесам ли због нечег оптужен, оче? Ако јесам, због чега?
- СТЕФАН: Оптужен си да изазиваш Византију против мене, и да у исто време тражиш подршку у Млецима!
- ДУШАН: *(Обилази око Мрњана, мирно)*
Да ли ме то оптужује овај ислужени скутоноша?
- МРЊАН: *(Узнемирен)*
Не ја, млади краљу...
- ДУШАН: *(Викне)*
А ко, онда?
- МРЊАН: Гијом Адам.
- ДУШАН: Лаже голобради поп!
- СТЕФАН: А зашто онда испитујеш градске утврде у Византији?
- ДУШАН: Зато што желим да знам сва рањива места наших непријатеља.
- СТЕФАН: А зашто намерно пушташ глас о томе?
- ДУШАН: Те гласове пуштају твоје уходе и ти сам.
- СТЕФАН: Ја ћу ти рећи зашто то чиниш. Зато што се надаш да Андрониковим копљима обориш из седла свог оца.
- ДУШАН: Из седла испада само онај ко слабо јаше. А ти си оче, чувени јахач. Војсковођа. Миротворитељ. Светац за живота, коме се моли и старо и младо! Зар сумњаш да бих прошло-годишњу грешку могао да поновим!

- СТЕФАН: Говориш као да ми се подсмеваш.
- ДУШАН: Не. Говорим као одан поданик.
- СТЕФАН: Захтевам да одмах изручиш деспота Мануела Андронику. И да пошаљеш писмо са извињењем!
- ДУШАН: Не тражи то од мене, господару.
- СТЕФАН: Мораш!
- ДУШАН: Зашто да се један владалац извињава другом за оно што чини у својој земљи?
- СТЕФАН: Зато што је обесан и лакомислен, што гура у пропаст цео народ.
(Извади из њојаса Андроникову њоруку и да му је)
Ево ти, читај!
- ДУШАН: *(Чииа)*
Градове не дамо, оче! Они су освојени часно и они су наши. То је цена којом Византија плаћа своју неверност.
- СТЕФАН: Али ко си ти да сам мењаш границе?
- ДУШАН: Ја сам онај у кога људи морају да верују, да би сутра пошли са мном да умру. Не прихватам Андроникове услове. Ако хоће, нека дође сам по деспота Мануела и своје градове!
- СТЕФАН: Наређујем ти...!
- ДУШАН: Ако се не покорим?
- СТЕФАН: Оковаћу те и судићу ти!
- ДУШАН: Покушај!
(Младе војводе се сабију око њега)
То би био крај за обојицу, а и за ову земљу. Нека сабор одлучи шта да се учини!
- Излази. За њим Прибац, Каравида, Оливер, Вукашин, Љушмер.*
- СТЕФАН: Копиле погано!
- МРЊАН: Окуј га, краљу, и баци да труне. Тај нам зло мисли!
- СТЕФАН: Умукни!

СЛИКА 3

Нешићо доцније. Скровићи кућ двора. Хреља и Гијом Адам у очекивању да неко дође.

ГИЈОМ: Нисам сигуран да ме је твој краљ позвао зато што се ужелео мојих очију!

ХРЕЉА: То сигурно не! Погледај само те своје слузаве очи – као два пужа! Гледају и лажу.

ГИЈОМ: Ви, орачи и говедари, ни кад постанете дворски људи не умете да се опходите. То са очима била је метафора!

ХРЕЉА: Шта је било, попе?

ГИЈОМ: Ignoramus!

Улази Стјефан Дечански и даје знак Хрељи да се удаљи, шћо овај одмах брзо учини.

ГИЈОМ: Dominus vobiscum, Domine Rex!

СТЕФАН: Et cum spiritu tuo, Exclencis! Оппростите, монсињоре, мој латински је од најгоре врсте.

ГИЈОМ: Али зато ваш грчки не храмље.

СТЕФАН: Монсињоре, потребна ми је ваша помоћ.

ГИЈОМ: У нашој светој библији пише: “Ја као ти, народ мој као твој народ, коњи моји као твоји коњи!”

СТЕФАН: За колико дана коњаници Млетачке Републике могу стићи до нас?

ГИЈОМ: Зависи колико им се жури: за пет дана или за пет година!

СТЕФАН: Под претпоставком да одмах крену?

ГИЈОМ: Ваше величанство зна боље од мене колика је брзина кретања коњице.

СТЕФАН: Андроник ми прети ратом. Севастократор Москиос донео ми је ултиматум из Цариграда.

ГИЈОМ: Тај глас је до мене допро јуче.

СТЕФАН: И ви сте, монсињоре, ћутали?

ГИЈОМ: Ја сам само изасланик његове светости папе, гост на овом двору и посматрач збивања, а никако spiritus movens ваших одлука.

- СТЕФАН: До недавно нисте тако говорили.
- ГИЈОМ: Величанство ме, значи, оптужује за лаж?... Мој наклон и молба да ме пустите.
- СТЕФАН: Гнев је грех, оче Гијоме! Ако одете, ја ћу прихватити Андроникове услове и ваша мисија ће бити завршена неуспехом једном заувек.
- ГИЈОМ: Моја мисија?
- СТЕФАН: Оче Гијоме, ви нисте дошли само да бисте пили нашу медовину и молили се богу за наше здравље! Мислите да не знам колико шпијуна имате у сваком граду ове земље?
- ГИЈОМ: Слуге божије нису шпијуни, величанство! Удостојите ме најзад ваше милости и реците ми зашто сам позван.
- СТЕФАН: Ја се нисам одрекао намере да прихватим католичанство, монсињоре.
- ГИЈОМ: Бог бди и чека ваша дела.
- СТЕФАН: Дела неће изостати.
- ГИЈОМ: У том случају, рачунајте на наклоност папске курије и све услуге које су у мојој моћи.
- СТЕФАН: Шта да одговорим Андронику?
- ГИЈОМ: Усуђујем се да приметим да Андроник није једина опасност за ваше краљевство. Шта ако бисте сада примили и један ултиматум из Венеције.
- СТЕФАН: Уздам се у милост божју да се то неће догодити.
- ГИЈОМ: Милост божју треба заслужити усрдном и искреном вером. А своју душу треба предати, ради потпуног очишћења, заступнику господина Исуса Христа на земљи, светоме понтифексу максимусу. Његова света столица у Авињону умеће да бди над свом децом својом...
- СТЕФАН: Није време за свечане говоре, монсињоре. Реците ми шта треба да учини краљ мале земље кад му показујеш нож са свих страна.
- ГИЈОМ: Шта чини брвно на коме су се сукобиле ратоборне козе? Мирно чека да се козе уморе и падну у воду, да би их надживело још стотину година.
- СТЕФАН: Ви ме саветујете да седим скрштених руку и да чекам?

- ГИЈОМ: Не баш сасвим тако. Затражићемо одмах благослов његове светости папе и замолити га да посредује између вас и католичке Европе, како бисте што пре стекли моћне савезнике. Андроник ће устукнути пред тим новостима, а његов ултиматум ће постати само прегршт бесмислица.
- СТЕФАН: Предузмите одмах кораке код његове светости...
- Нагло улази Хреља и журно њрилази Сџефану.*
- ХРЕЉА: Рђаве вести, благородни краљу!
- СТЕФАН: Шта се догодило...? Пред оцем Гијомом немамо тајни.
- ХРЕЉА: Сиргијан, војсковођа Андроников, увукао се прошле ноћи у Велес са својим људима и убио на починку деспота Мануела.
- СТЕФАН: А где су биле наше страже?
- ХРЕЉА: Убице умакоше њиховим стрелама.
- СТЕФАН: *(Гијому)*
Као што чујете, монсињоре, Андроник се не шали. Могао би једног јутра да осване пред Неродимљем.
- ГИЈОМ: Будите спокојни, величанство. Ваша браћа у Христу неће вас заборавити. Неопходно би било, међутим, да сутра на сабору, известите велику и малу властелу да вас католичка црква прима под своје окриље...
- СТЕФАН: Ви као да ми не верујете, монсињоре?
- ХРЕЉА: Да ли сам добро разумео овог попа?
- СТЕФАН: Нисам ти одобрио да постављаш питања!
- ХРЕЉА: Али, он каже...
- СТЕФАН: Тако мора да буде. Забрањујем ти да поновиш оно шта си овде чуо.
- ГИЈОМ: Да, величанство, имаћете малих неспоразума док будете сломили отпор сумњиваца.
(Гледа ошћиро Хрељу)
- ХРЕЉА: Не треба нам помоћ по цену коју нуди папа. Он хоће да купи наше душе, благородни!
- СТЕФАН: Нашим душама потребно је јединство. С ким да се борим против Византије?
- ХРЕЉА: Скрати прсте онима који их пружају далеко!
- ГИЈОМ: Рецимо, младом краљу Душану?
- СТЕФАН: Објасните то, монсињоре!

- ГИЈОМ: Има знакова да је постао нестрпљив, и да жели рат како би извукао корист за себе.
- СТЕФАН: Али, мене и Душана везује заклетва!
- ГИЈОМ: Заклетва? Шта је то заклетва?
- СТЕФАН: Ако имате нешто да ми откријете, реците.
- ГИЈОМ: Млади краљ је са онима који желе вашу смрт.
- СТЕФАН: Њихова имена, монсињоре!
- ГИЈОМ: Нису нова. Ђураш Илијић Каравида, Прибац Гребострек, Оливер, Вукашин Мрњачевић.
- СТЕФАН: Имате ли доказа?
- ГИЈОМ: Ускоро ћете их имати колико желите. Нова побуна. Надам се да ћете имати снаге и одлучности да најзад пошаљете ту господу на вешала.
- ХРЕЉА: Не слушајте га, господару, он хоће да нас завади.
- СТЕФАН: Када ћете ми прибавити доказе?
- ГИЈОМ: Можда још данас, после турнира.
- Из даљине дојуре звук рођа.*
- СТЕФАН: Зову ме на потечиште. Нестрпљива младост ме очекује... Монсињоре!
- Стефан и Хреља журно изиђу. С друге стране улази Москиос, носећи две јабукe. Једну нуди Гијому.*
- МОСКИОС: Узмите, изврсне су.
- ГИЈОМ: Не, хвала.
- МОСКИОС: Наш ултиматум деловао је тачно као што смо предвидели. Његово величанство се смртно уплашило и полетело право у ваш загрљај... Хоћу рећи, у загрљај католичке цркве...
- ГИЈОМ: И свих западних краљева који стоје иза нас!
- МОСКИОС: Мислим да можете бити задовољни.
- ГИЈОМ: Углавном, да.
- МОСКИОС: Мој цар очекује да ћете му ту услугу достојно вратити.
- ГИЈОМ: Свакако, севастократоре. И он ће бити нама задовољан.
- МОСКИОС: Био би да нисте послали једно писмо Филипу Шестом, краљу Француске, тражећи хиљаду коњаника и пет до шест хиљада пешака за крсташки рат којим бисте, како велите, освојили ову земљу шизматика!
- ГИЈОМ: Одлично сте обавештени!

- МОСКИОС: Дакле, чему једна порука која није предвиђена нашим тајним споразумом.
- ГИЈОМ: Војници француског краља не би оштетили интересе Византије. Они би само дошли до вертикалне црте којом смо поделили Рашку. Наш договор о подели и даље је на снази.
- МОСКИОС: Надам се да ће вам његово величанство, Андроник Трећи, веровати.
- ГИЈОМ: Али, молим вас, немате никаквог разлога да две велике силе Истока и Запада буду у колизији! Још мање је потребно да између вас и нас постоји некаква трећа, тобоже независна држава!
- МОСКИОС: Што се мене тиче, у праву сте. Од вас очекујемо реванш за постављени ултиматум: главу младог краља, и Симеона на престолу.
- ГИЈОМ: Све ће бити према договору.
- МОСКИОС: Пожурите с тим.
- ГИЈОМ: Његова милост, млади краљ Душан, положиће ускоро рачуне у чистиштиу.
- МОСКИОС: Можда ће вам бити од користи једна причица, која ми је пала на ум. Био једном један краљ, па имао младу жену и стасалог сина. Млада жена се заљубила у сина, а син прихватио њену љубав. Обоје сневају смрт старца...
- ГИЈОМ: Има ли истине у тој причи?
- МОСКИОС: ... Старац сазнаје за њихову везу и сурово кажњава сина!... А кад будемо имали пред собом само благоверног господина Стефана, једним потезом збрисаћемо сву ову дивљу надменост и ...
- ГИЈОМ: ... Доћи само до вертикалне црте! Вама Морава и Вардар, нама обала мора и залеђе!
- МОСКИОС: Ипак, узмите једну јабуку, монсињоре. Окушајте их, оне су из Македоније.
(Зацени се од смеха и брзо несјане у њами.)

Гијом осјиаје са јабуком у руци. Гледа је неколико ѿренуѡака, а онда је заѡризе с нарочитѡим уживањем.

СЛИКА 4

Дворница, нешто доцније. Чује се брзаја турнира, постоји коња, звекећ оружја, звук рога. Одевен за турнир, са металним шпириницима на ногама и рукама, у панциру и са капицом под мишком, улази Душан. Сазивши Марију, која се појави на сусретној страни, окрене се и пође најпре, али га њен глас заустави.

- МАРИЈА: Бежиш од мене, краљу?
- ДУШАН: *(Окренути леђима)*
Не. Зашто бих...
- МАРИЈА: Утекао си из шатора, кад сам малочас дошла.
- ДУШАН: А зашто идеш за мном?
- МАРИЈА: Охол си ако то мислиш. Ко ти је противник?
- ДУШАН: Борићу се са оним који све друге буде победио.
- МАРИЈА: Онда остајеш са мном док се не буде знао твој противник.
- ДУШАН: Ако желиш нешто да ми кажеш, помајко...
- МАРИЈА: Не зови ме тако. Ја сам тек нешто старија од тебе.
- ДУШАН: Опрости.
- МАРИЈА: Изменио си се од нашег последњег виђења. Ниси био тако осيون, довољан себи...
- ДУШАН: Ни ти ниси имала скривене намере у погледу.
- МАРИЈА: Скривене намере? Погледај ме боље... Шта видиш у мојим очима?
- ДУШАН: Не играјмо се, краљице. Ако баш хоћеш, видим подстицај Цариграда да ме омекшаш лукавим речима, како бисте ме лакше уклонили!
- МАРИЈА: А тугу, чежњу и страх не видиш? Ни самотињу, ни жудњу за снагом на коју бих се ослонила? Није све тако једноставно, Душане. Кад ја не бих била обична жена, већ само оружје, не бих се устручавала да те уклоним...
- ДУШАН: Зар се устручаваш? Чему овај разговор?
- МАРИЈА: Хоћу да будем с тобом. Ти си ми једини сличан у овој гробници живих.

ДУШАН: Рецимо да је тако. А сад ја теби нешто да кажем. Онима што су те послали са свим тим заводљивим мамцима, поручи да Душан није више смушени дечачић који подлеже варкама лепе жене!

МАРИЈА: Налазиш да сам лепа?

ДУШАН: Да, али си и краљица, и жена мог оца, и Гркиња.

МАРИЈА: И мајка Симеона! Довољно бедема и зашиљеног коља да никад не приђемо једно другом... Кажу да у твом дворцу нема ни једне жене. Тумарају само мрки немачки витезови. Да ли је истина да они чувају чистоту твог тела које још не познаје љубав?

ДУШАН: Недолично питање, госпођо.

МАРИЈА: Теби је потребно мало љубави...

ДУШАН: Љубав је ратнику награда после победе, а пре боја један непријатељ више.

МАРИЈА: Љубав је исто тако и утеха пораженоме. Кад ноћ овлада Скадарским језером, кад замукну сви гласови и останеш сам са купом вина или књигом под упаљеним воштаницама, не осетиш ли некад бол за уснама и бедром неке милокрвне жене?

ДУШАН: Престани о томе, госпођо...

МАРИЈА: Шта је, краљевићу, плашиш се да признаш?

ДУШАН: Идем на потечиште!

Пође. Она сјане испред њега.

МАРИЈА: Не бежи од мене... И ја сам као ти. Од свог детињства просјачим мало љубави. Зашто ме мрзиш?... Ево, јесте, послали су ме к теби да бих те опчинила, али то више није важно... Ти, уображени, својеглави, луди створе!...

Ухвати му главу обема рукама. У позадини појави се Љушмер. Сјазивши их, осјане припајен.

ДУШАН: Шта то чиниш, краљице?

МАРИЈА: Нудим ти једну бестидну жену! Ти и ја све војске бисмо потукли!

ДУШАН: *(Узнемирен)*

Одлази, сатано, да не бих заборавио ко си! Кад тебе слушам, чини ми се да је смак света већ прошао!

МАРИЈА: Нудим ти савез. Савез жене и краљице. Потребан си ми.
ДУШАН: Не кушај ме више!
МАРИЈА: Хоћу да се на турниру бориш за мене и да из моје руке примиш победнички венац.

Душан осћаје замишљен, док она одлази. Нејримећен, Љујиммер несћане. Сћоља доћиру гџаја и звуци рођа. Долази Сћефан.

СТЕФАН: Шта радиш овде сам? Чекаш неког? Можда неки тајни разговор... Дао сам предах борцима. Твој противник је млади Алтомановић... Не кажеш ништа?

ДУШАН: *(Гневно)*
Треба ли да га убијем, испечем и поједем?

СТЕФАН: Зашто си тако нетрпељив?

ДУШАН: Зато што поступаш са мном као са себром који је силовао властелинку.

СТЕФАН: Опрости, али...

ДУШАН: Кад би та реч била искрена.

СТЕФАН: Сумњаш?

ДУШАН: Да.

Пауза, исћуњена нелагодношћу

СТЕФАН: Покушајмо да разговарамо без зле крви, сине. Као онда пре много година, кад смо били сужњи у Византији. Био си мој водич, друг и саговорник. Волео си ме тада, Душане...

ДУШАН: *(Примирен)*
Тада је била и наша мајка жива. Она је умела да нас помири...

СТЕФАН: Сећаш ли се кад сте ти и твоја сестра залутали и изгубили се у уличној вреви Цариграда? Молио сам се богу, све док вас нису пронашли код неког ковача како притискујете мехове.
(Смеје се)

Можда бисмо ти и ја били најсрећнији отац и син, да нисмо по судбини краљеви. Шта је то са нама, Душане?

ДУШАН: Ти боље знаш, господару.

СТЕФАН: Не зови ме тако. Имам много да ти кажем, сине.

ДУШАН: Слушам те.

СТЕФАН: Кажу да ваздан и васцелу ноћ седиш сам, затворен у својој кули. Шта тамо радиш?

- ДУШАН: Кажу! Ко каже? Опет уходе?... Одговарам на питања која ме муче.
- СТЕФАН: Питања?
- ДУШАН: Да. Питам се какво је то проклетство у нама, Немањићима, да отимамо? Ти, рецимо, носиш на своме ножу крв браће, Константина и Владислава...
- СТЕФАН: То је исто као кад орач отима земљу од корова, да би у њу убацио семе. Ти си младо дрво на мојој крчевини.
- ДУШАН: Али, младо дрво може да угуши старо, ако му гране хрле ка сунцу.
- СТЕФАН: Зар је сва љубав у теби усахла?
- ДУШАН: Испарила од ватре која ме сажиже целог. Ја сам исти као ти некад, оче.
- СТЕФАН: Кажу и да некакве књиге читаш. Зар у њима ништа не пише о ономе што везује оца и сина?
- ДУШАН: Пише. Мржња и жудња за влашћу, бар што се тиче тебе и твог оца, краља Милутина.
- СТЕФАН: Јесте, ударио сам на оца, али он је после наредио да ме лише вида! Ја нисам био суров према теби кад си лане посегнуо за мојом круном...
- ДУШАН: Ти си се уврстио у свеце, оче, а то није препорука за једног Немањића – на овом свету!
- СТЕФАН: Да ли је требало да те убијем!
- ДУШАН: Да.
- СТЕФАН: И то си научио из књига?
- ДУШАН: Јесам. И да у мудро уређеној држави војници владају, учењаци састављају законе, а свети људи служе богу.
- СТЕФАН: Хоћеш да кажеш да ја нисам ни војник, ни учењак?
- ДУШАН: То си ти рекао.
- СТЕФАН: И жури ти се да што пре *мудро* уредиш ову државу?
- ДУШАН: Да. Јер, стару кућу растачу црви, а ти их гледаш и не газиш ногом!
- СТЕФАН: За те речи могу те оковати! Новом завером коју спремаш газиш заклетву!
- ДУШАН: Никакве завере нема, јер више није потребна.

СТЕФАН: Јеси ли спреман на божји суд?

ДУШАН: Јесам! Неопрљене руке доказаће моју невиност!

СТЕФАН: Или си дрзак или луд. Усијано гвожђе је спремно...

Прилази вратицима и на његов знак два снажна човека уносе њосуду у којој се цакли комад усијаног жељеза.

СТЕФАН: Пренећеш га до престола. А ја ћу бити судија. Дакле?

Душан приђе њосуди, оклева, а онда одлучи да њокуша. Заустави га Стефанов глас у њоследњем шренућку.

СТЕФАН: Стани! Нека тако невиност доказују злочинци. Моме сину ја ћу поклонити поверење.

Да знак људима да однесу њосуду с гвожђем, шћо они одмах учине.

ДУШАН: Опрости због непокорних речи... Моји вазали биће ти одани под условом да нас припремиш за одбрану од ислама.

СТЕФАН: Андроник је већа опасност. Њему се не можемо одупрети оружјем.

ДУШАН: Зашто не?

СТЕФАН: Зато што би то био наш покољ.

ДУШАН: Ма, разбићемо ту парадну војску ушкопљеника и намирисаних мекушаца, те надуване лабуде огрезле у ситости!

СТЕФАН: Млад си и несмотрен. Андроник ће се умирити тек кад српски краљ не будемо ни ја ни ти. Моје је већ прошло, синко...

ДУШАН: О чему говориш?

СТЕФАН: Тражим твој пристанак за оно што сам одлучио. У нашој прошлости добро земље било је прече од права прворођног сина. Ти ћеш владати, али невидљив, у сенци Симеона и његове мајке.

ДУШАН: Симеон је још дете!

СТЕФАН: Дете Андроникове рођаке, твоје помајке. Дете које нам гарантује мир и сигурност.

ДУШАН: И срамоту потчињености.

СТЕФАН: Сујета! Кад нас опасност од Византије мимоиђе, узми што ти припада. Али, никада не проливај крв брата. Ако га не умиримо, Андроник ће са својим легијама за неколико дана бити у Неродимљу. Ко ће сачувати земљу од пустошења?

Душан га њосмајира чврстим, њродорним њољедом.

СТЕФАН: Стегни срце, победи себе, сине. Једног дана ти ћеш ипак бити самодржац свих ових земаља. И ја сам чекао четрнаест година...

ДУШАН: Кад човек премости земљу и небо, треба да иде у небо!

СТЕФАН: Мораш бити спреман на жртве!

ДУШАН: И јесам, ако служе моме циљу!

СТЕФАН: А то је?

ДУШАН: Рашка која се не плаши никога! Рашка у мојој шаци!

Сѡља се зачује рољ. Улази Марија.

МАРИЈА: Два краља воде поверљиве разговоре, док на потечишту сви чекају. Хајде, пожурите!

СТЕФАН: Даћу знак за почетак твоје борбе. Покажи да си мој син!

ДУШАН: Показаћу то на сабору!
(Журно оде)

Краљ и краљица одлазе за њим.

СЛИКА 5

Дворница, један час доцније. На сцени су архиејиској Данило и Хреља.

ХРЕЉА: Само реч-две у поверењу...

ДАНИЛО: Каква је невоља, Хреља?

ХРЕЉА: Велика. За све нас. Иако ме краљево наређење спречава, морам ти поверити оно што сам чуо. Светородни наш господар одриче се православља и наше свете цркве, и прихвата латинску веру.

ДАНИЛО: Ах, не плаши се! То је већ једном покушао, кад су нам претили Угари.

ХРЕЉА: Овога пута је сасвим озбљно, оче. Позвао је барског архи-епископа и рекао му да што пре...

Улази Сѡефан, сав озарен.

- СТЕФАН: Мој Душан је победник, господо! У трећем кругу оборио је Алтомановића с коња!... А шта вас двојица овде кујете? О чему разговарате?... Хреља, да ниси...?
- ХРЕЉА: Нека ти се бог смилује, господару!
(Клекне)
Молим те, ако поведеш народ у латинску веру...
- СТЕФАН: Забранио сам ти...
- ХРЕЉА: ... Разбаштини ме, господару, одузми ми пронију и достојанство, пусти ме да идем у туђину, али да верујем у нашег бога!
- ДАНИЛО: Француски сплеткаш није губио време. Купио је понеко меко срце јаловим обећањима.
- СТЕФАН: Уморан сам. Оставите ме сви.
- ДАНИЛО: Молим за неодложан разговор, господару.
(Сломљен, Хреља изиђе)
Папин тровач је демон који те куша.
- СТЕФАН: Немамо времена да терамо демоне. Андроник је једном ногом већ стао на наше тле.
- ДАНИЛО: И очекујеш да ће те Гијом Адам спасти?
- СТЕФАН: Иза њега је цела Европа, све војске и сви краљеви!
- ДАНИЛО: Али ни челик ни злато не скривају срамоту.
- СТЕФАН: Ах, приче! Пиши своје књиге, човече, а мене пусти да водим ову земљу како најбоље умем.
- ДАНИЛО: О томе се ради што ти то не умеш, господине...
- СТЕФАН: (Пауза)
Како се усуђујеш?!
- ДАНИЛО: Туђин неће да гине за нас без плате. Чиме ћеш му платити?

- СТЕФАН: А на кога ја овде могу да се ослоним, коме могу да верујем?
- ДАНИЛО: Само својима!
- СТЕФАН: Својима? Нико у овој земљи није уз свог краља, нико – ни моја жена, ни мој син, ни војвода Хреља, ни сви они које сам из блата подигао, ни ти, оче. Издаја смрди овим буђавим каменим ходницима, скрива се у сваком погледу који сретнем.
- ДАНИЛО: “Зло које виђех под сунцем јесте погријешка која долази од владаоца” – пише у Књизи проповедника.
- СТЕФАН: Врло добро знам, оче, шта се шапуће о мени, знам колико моје слабо тело и уморну душу презирете, ви, који проповедате о љубави.
- ДАНИЛО: “Ни у мисли својој не псуј цара, ни у клијети у којој спаваш, јер птица небеска однијеће глас и што крила има доказаће ријеч.”
- СТЕФАН: Ах, проклета трабуњања! Погубне глупости! Зашто ме не волиш, оче?
- ДАНИЛО: Зато што је гнев разочараног најстрашнији. Мишљах да си од исте твари творен од које је твој отац, краљ Милутин, био. Али тобом управљају зечја ћуд, једна жена и један католички антирхист. Издаја је оно што ти чиниш, господару!
- СТЕФАН: Наредићу да те коњима растргну!
- ДАНИЛО: Три стотине година твоји преци граде државу на стубовима једне вере. Порушиш ли стубове, кућа се руши.
- СТЕФАН: А хоћеш ли ти, хоће ли твоји “стубови” задржати Андроникове легије? Ја верујем у бога више од тебе, стари разбојниче, али богу нису потребни попови него људи. А ако већ између нас и бога постоје некакви посредници, онда је свеједно да ли читају “Оче наш” на словенском или латинском. У овој земљи људи ће се крстити и ногом ако треба, али трговаће с целим светом, браниће се од Азијата раме уз раме са немачким и француским витезовима.
- ДАНИЛО: Ти то нећеш учинити, краљу.

- СТЕФАН: Ко ће ме спречити?
- ДАНИЛО: Ја.
- СТЕФАН: Над краљем краљ, је ли?
- ДАНИЛО: Проклеће те наш свети патријарх.
- СТЕФАН: Проклет сам се и родио.
- ДАНИЛО: Анатема и несрећа пратиће твоје име и твоја дела.
- СТЕФАН: Узалуд претиш, архиепископе. Очистићу земљу од твојих напасника и лењиваца, од вас што нож кријете под мантијом и што љубавнице скривате у хелијама.
- ДАНИЛО: Нећеш истрајати, мој јадни краљу. Заборавио си шта нам дугујеш.
- СТЕФАН: Сви дугови су намирени. И свако ће добити што заслужије.
- ДАНИЛО: А шта ти заслужијеш, кривоклетниче? Твоју тајну знамо само нас двојица.
- СТЕФАН: У то не дирај!
- ДАНИЛО: Захваљујући мени твоје очи остале су здраве, кад је блаженопочивши краљ, у гневу изневереног оца, наредио да те у Скопљу ослепе и протерају. Дугујеш ми пар очију, краљу! Нисам дао да те ослепе, зато што сам веровао да ће нас твоје младе зенице једном повести. Моји свештеници отпустили су те у Византију и чували твоју тајну четрнаест година. А кад си се вратио овамо, био си само ванбрачни син краља који је имао законитог наследника. И Константин и Владислав имали су већа права на престо од тебе. Било је потребно чудо да би их победио. И ја сам измислио то чудо: пустио сам глас да ти је бог повратио вид, јер си ти његов изабраник. Учинио сам те мучеником на кога се излила милост божја, учинио сам те *свешћим краљем!*
- СТЕФАН: И сад хоћеш да наплатиш своју услугу?
- ДАНИЛО: Са највишег места у свакој цркви проповедници ће објавити народу твоју превару.
- СТЕФАН: То је била ваша превара!

ДАНИЛО: Учињена због тебе, превара богу угодна, јер диже једног краља, превара која се прашта, јер буди наду у целом народу. Ако народ докучи истину о твојим очима, његова љубав постаће срџба, као што је вино постало вода по казни бојој. Ти више нећеш бити свети краљ, него обична варалица. И место ти више неће бити на престолу.

СТЕФАН: Нећеш се усудити да ми то учиниш, оче... Уцењују ме са свих страна, прете ми срамотом и смрћу као да сам друмски крчмар, опседнут разбојницима!
(*Запјећура, ђушећи се*)
К вражјој матери... Спалићу цркве и манастире, протераћу вас бичем... јер ја сам краљ, краљ, разумете ли, подлаци, псета...

ДАНИЛО: Не хули. Пред тобом је дуга ноћ. Уђи у срце своје и распламсај искру љубави према својој браћи. Наше оружје јаче је од најтврђег мача. То је реч, то је воља господња коју ми спроводимо у дело.

СТЕФАН: Одлази попе... Губи ми се с очију!... Одлази у твоју грешну пећину да читаш свете књиге уз музику – курвама! Одлази!...

ДАНИЛО: Дуга је ноћ. А наше стрпљење је дуже.

Сјоља се зачују ѿрубје. Држећи се за руке, насмејани и радосни, улазе Марија и Душан. На његовој глави је ѿбеднички венац.

МАРИЈА: Поноси се, господару! Ево нам јуначког победника!... Благоверни краљу! Добри мој господару... Шта ти је? Да позовем магистра Антонијуса, твог лекара?

СТЕФАН: Ах, и тај би ме отровао травама. Не зовите никога. Никога више не желим да видим. Помозите ми да идем у ложницу...

Душан и Марија га ѿрихваће за руке и лагано изведу, док сјоља ѿровале смех и свирка на ђајдама.

ДУШАН (У ходу) :
Сутра ће сванути ново јутро, оче, и све ће бити друкчије.

СТЕФАН: Само ћете сви ви остати исти: издајници, притворице, убице...

ДУШАН: Зар сам и ја издајник?

СТЕФАН: И ти ми сневаш смрт, и ти...
(Излазе)

Данило је само један ѿренуѿиак сам на сцени, а онда с друже сѿране наиђе Гијом Адам.

ГИЈОМ: Како сте, брате у Христу?

ДАНИЛО: За сада онако како ви желите, екселенцијо. Али, после дана долази ноћ, а после ноћи увек друкчији дан. Будите ми сутра гост. Прослављам дан када сам један православни манастир одбранио од разбојника.
(Одлази)

ГИЈОМ: Биће ми задовољство. Хваљен Исус.

СЛИКА 6

Дворница са ѿресѿољем, свечаније освейљена због ѿочейка сабора: Мрњан, Врайко и неколицина сѿаријих велмoжа на једној сѿрани, Гијом Адам и Москиос на дружој. Архиеѿиској Данило, сам, удаљен два-ѿри корака од Љуѿимера, Оливера, Каравиде, Вукашина и Прибца. Марија и Душан улазе заједно.

МАРИЈА: Уздам се у тебе данас, млади краљу. На сабору ће се решавати твоја и моја будућност.

ДУШАН: Учинићу што могу да те ничим не повредим.

МАРИЈА: Само то?... Стасао си у човека, али још си дечак. Ми смо потребни једно другоме.

ДУШАН: Наводиш ме поново на саблазан, помајко?

МАРИЈА: Шта је, изабраник божији се плаши једне жене? У твојим годинама не живи се од књига и политике. Ко пропусти лето свог живота, две зиме га чекају у старости... Наше лето је ту, краљу. Мисли на то!

Грациозно се удаљи и ѿриђе Гијому Адаму и Москиосу. Данило који их је ѿсмайѿрао, ѿресѿуѿи Душану.

ДАНИЛО: Лакше је изићи на крај с решетом бува, него са једном женом. Поготово ако носи круну и не верује у бога.

ДУШАН: Одакле ти таква мисао, учитељу?

- ДАНИЛО: Гркиња је лукава. У овој кући зли духови вребају. Добро би било да не коначиш у двору.
- ДУШАН: Конак ми је увек с војницима. Витез Палман и његови Немци чувају ме у шатору, пет стотина врста одавде. А чему твоје упозорење?
- ДАНИЛО: Данашњи сабор је против тебе окренут, а ти си једина наша нада. Издаја се спрема, господару. Краљ је у власти туђина и иновераца.
- ДУШАН: Шта очекујеш од мене?
- ДАНИЛО: Да не поклекнеш, да спасеш нашу веру.
- ДУШАН: Да се поново дигнем на оца?
- ДАНИЛО: Што је право целом народу, право је и богу. Црква ће те ослободити греха и подржати твоју власт.
- ДУШАН: Услуга за услугу, је ли? Погађање као на коњском вашару?
- ДАНИЛО: Зар да круну дамо Азијатима, а храмове папи? Шта ће онда остати од нас? Губаво робље!
- ДУШАН: Ох, што ми се ум не помрачи, да све заборавим!

Улази Стефан Дечански, у свечаној одори, и седа на њресџо.

- СТЕФАН: Ако смо сви овде, да отворим сабор... Поздрав великој и малој властели, преосвештенству и изасланицима, моме јуначком сину и госпођи краљици... Окупио сам вас, господо, да већам о крупним пословима. Мој поглед не допире далеко кроз таму од облака што су се спустили на ову сељачку земљу, па верујем да ће више очију више видети. Нећу да вас корим за бреме које сте ми свалили, оставивши ме да тонем у пукотину која је међу вама све шира и дубља. Ја сам сâм! Угарска и Млеци споре се око Далмације и приморског дела Зете, а Византија ми прети ратом ако јој не повратим одузете градове. Мој син и сувладар, и млада властела, изазивају гнев непријатеља, уместо да помогну да опстанемо у миру. Ми живимо на средокраћи, бију нас непогоде са две стране. Ако умиримо једну, друга ће се удвостручити. Хоћу да чујем ваше мишљење о ономе што сам наумио...
- ГЛАСОВИ: Реци, краљу! Слушамо те...
- СТЕФАН: Да бисмо стекли савезнике против Андроника и Азијата, примићемо католичку веру!...

(Гласно проишвљење, жагор)

Молим вас, господо, чујте ме. Мој син и сувладар Душан био је непокоран. Опростио сам му што се лане дигао на мене, али не могу да му опростим што поново угрожава сигурност народа. Зато сам намеран да прогласим новог сувладара, коме су наклоњени наши пријатељи у Византији. То је мој млађи син Симеон...

Младе војводе гласно проишесују.

ДУШАН: Да ли су то твоје одлуке?

СТЕФАН: То су намере вашег краља, којима је потребна потпора.

ДАНИЛО: Могу ли да говорим, краљу?

СТЕФАН: Тек после мене, оче... Господо, волео бих да чујем боље предлоге, уместо празног противљења. Ако променимо веру, губимо свештенике који неће да се покоре, а добијамо војну силу. Ако прогласимо новог сувладара, мој син се повлачи, а цео народ може да одахне што га је мимоишло крвопролиће. Ваш краљ не тражи од вас велике жртве...

ДАНИЛО: Краљ тражи ваше поштење!

СТЕФАН: Умери се, архиепископе!

ДАНИЛО: А има ли мере у твојој вероломности?

ДУШАН: И страшљивости!? Ми нисмо метиљаво, кротко стадо да нас комадају са свих страна!

Млади повицима одобравају и подржавају ову мисао.

СТЕФАН: Молим, нека говори отац Данило...

ДАНИЛО: Ствари нису тако једноставне, као што их краљ приказује. Два безболна захвата и зло је отклоњено! Не, држава није натрула јабука, коју можемо сећи или бацати у туђе крило. Краљ заборавља да је наша вера у нама. Ако је се одрекнемо, одрекли смо се себе!

СТЕФАН: Не, архиепископе. Одрекли бисмо се само тебе и твојих попова...

- ДАНИЛО: И свог краља кога су попови учинили краљем, и наших молитви којима чистимо душу, и самих душа које ће припасти страним господарима!
- ДУШАН: Да, то је срж свега! Срамна потчињеност, у име мира и сигурности. Не верујем да потчињени може бити миран и сигуран. Он је свој и свачији роб, и умире целог живота! Питам се шта је то са нама? Људи су леви и храбри! Ова земља и ово топло небо нуде богатство и величину. А ми пузимо јаругама, брстимо глог и драч, скривамо се, смишљамо бекство и смрт... Мој отац нуди нову веру и с њом туђе војнике. Нуди нам и новог сувладара као обећање тог бедног трајања. Ја вам нудим борбу и немир, ужас и жртве! Нудим вам свој живот за снажну Рашку. Боље је умрети с циљем у срцу, него мицати као пуж у слузавој тмини, грицкати измет света и нестати као угојени глупан. Молим, бирајте!
- СТЕФАН: Неће бити никаквог бирања! Твоје речи су бунтовне!
- МРЊАН: Млади краљ ти ради о глави, господару. Оптужује те за нечасне уступке католичанству, а сам се повезује с Латинима!
- ДУШАН: Докажи то најзад, старче!
- МРЊАН: Он окупља око себе наше синове, даје им земљу и титуле. Где су моја три сина?
- ВУКАШИН: Угљеша, Гојко и ја спремни смо да умремо на једну реч младог краља!
- МРЊАН: Умукни, издајниче!
- ВУКАШИН: Никога нисам издао, оче. Служим верно свог господара...
- ОЛИВЕР: ... који у срцу носи све нас!
- ДУШАН: У срцу! Не, Оливере, већ у глави. Срце није баш поуздан водич за овакву дружину, а ја сам бољи рачуновођа него песник или богомољац.
- СТЕФАН: Видим, сложни сте. Моја је кривица што вас нисам казнио по заслуги за прошлу буну!
- КАРАВИДА: Ако је неко крив, светородни, то смо ми, војводе. Ми наговорисмо младог краља да устане против твоје владавине, да би победи на Велбужду придодео друге победе.

ПРИБАЦ: Ако благородни повлачи свој опроштај и поништава свечано измирење, нека осуди нас, властелу Зете. Наш млади краљ је само послушао већину...

ДУШАН: Не, браћо. Већина је слепа, gluва и нема, и слична води која се разлива, ако јој неко не да очи, уши и глас! Чему ваша објашњења? Ја сам сувладар и престолонаследник, а не гуслар ухваћен у похари, да би се овако о мени судило!

МЛАДЕ
ВОЈВОДЕ: Тако је, господару! Живео млади краљ!

СТЕФАН: Господо, мир!... Господо, ваш краљ заповеда: мир!

Сви се постојећено сјишају.

ДАНИЛО: Ако краљ Стефан огласи католичанство као веру својих поданика, чуће се глас наших свештеника. Ми имамо оружје против твоје издаје!

МЛАДЕ
ВОЈВОДЕ: Изреци га, оче! На сунце са истином! Све нека се зна! Крај лажима и обманама!

СТЕФАН: Твоја прича неће овде никога изненадити. Нико не верује у твоје “чудо”!

ДАНИЛО: Али народ верује!

СТЕФАН: Зашто ме тако понижаваш, архиепископе, зашто ме присиљаваш да сабор претварам у своју одбрану за оно што си ти учинио? Он говори о мојим очима, и о лажи коју је пустио у народ да ме је бог исцелио. Сви знамо истину. Боље је да сам био слеп, него што сам доживео овај дан и вашу непокорност. Али, ја сам још краљ! Доста је било прича! Сабор је завршен. Радићу како сматрам да је најбоље, а свака непослушност биће кажњена смрћу! Одлазите сви!...

Велможе се разилазе и напуштају дворницу. Краљ, њуробан, седећи на престољу, осјаје у сенци, док светлост пада најпре лево, на Данила и Душана.

ДАНИЛО: Шта сад велиш, господару?

ДУШАН: Чекаћу.

ДАНИЛО: Шта? Латинске црнорисце и њихове троваче, да заведу страх и грозу, да подигну ломаче за слободомислене и мучилишта за непослушне, да трују као што су твоју мајку, краљицу...

ДУШАН: Престани. Моја мајка је умрла!

ДАНИЛО: А од које болести?

- ДУШАН: Лекари кажу...
- ДАНИЛО: ... оно што хоће твој отац! А истина је на другој страни.
- ДУШАН: Каква истина?
- ДАНИЛО: О њеној смрти. Да ли се сећаш да је тих дана овде боравио Булио Бертолдо, прелат из Авињона?
- ДУШАН: Било је увек неких попова...
- ДАНИЛО: Бертолдо је кувао неке траве.
- ДУШАН: Хоћеш да кажеш...
- ДАНИЛО: Да, и то по наређењу. Краљ је желео да се ожени Бланком од Тарента или Маријом Палеологовом – из политичких разлога.
- ДУШАН: Пази се, уливаш ми сумњу. Има ли доказа за оно што говориш?
- ДАНИЛО: У манастиру Грачаници, испосник по имену Блаж, испашта грех саучесништва.
- ДУШАН: И ти ми то откриваш данас, после десет година, кад ти се тле измиче под ногама?
- ДАНИЛО: Био си дете, господару.
- ДУШАН: Лоше си то смислио! Хоћеш да удариш мојом руком, је ли? Ох, познајем те добро. Зар ниси баш ти прогласио мог оца за свеца? Убицу овенчао ореолом!
- ДАНИЛО: Црква је слушкиња државних интереса.
- ДУШАН: Нећеш ме ухватити у своју мрежу. Ја нисам светац, него војник! Ако су твоје речи лажне, ја ћу те пострићи пре папе, учитељу! Нећу да верујем да је краљ Стефан убица! Нећу, чујеш ли...

Нагло оде; Данило се њовуче на другу сѣрану. Свејлостї уїрне. Зачују се кораџи и Хрељин ѓлас.

- ХРЕЉА: Светородни господару, краљу наш!... Војска, хиљаде византијских војника на нашој граници!...

Свејлостї обасја нейомичну ѓрилику Сїефана Дечанскоѓ, а ѓоред њеѓа Хреља. Краљ је уїоную у мисли. Чини се да не слуша узбуђеноѓ војводу.

- ХРЕЉА: ... Стигао гласник, баш сада... Каже, легије само чекају нечији знак да крену на нас!...
- СТЕФАН: Позови севастократора Москиоса да објасни...
- ХРЕЉА: Грчки ушкопљеник је нестао.
- СТЕФАН: Како?... Да! Хоће да ме уплаше. Бранићемо се како будемо могли.

На десној сцени укаже се Гијом Адам, Осјаје приијајен.

- СТЕФАН: ... Браниће нас мој Душан.
- ХРЕЉА: Али, зар није сада млади Симеон твој сувладар?
- СТЕФАН: Још није. А можда неће ни бити. Ако нападну, Симеон ми не треба, већ Душан. Разумеш? Он се једини може супротставити. Видео си, краљица је моме Душану предала победнички венац на турниру...
- ГИЈОМ: Он је више њен, него ваш, благочастиви господине.
- СТЕФАН: Како то мислите, монсињоре?
- ГИЈОМ: Онако како би требало ви да мислите, величанство. Жена је и врагу са удице утекла.
- СТЕФАН: Изјасните се! Ваше двосмислене речи тичу се краљице?
- ГИЈОМ: Не само ње, већ и младог краља...
- СТЕФАН: Како се усуђујете, бестидниче!
- ГИЈОМ: Истина уме да заболи више него кваран зуб. Али, зуб се може извадити, а прворођени син...
- СТЕФАН: Шта знате, говорите! Ако лажете, заборавићу на ваш чин!
- ГИЈОМ: Њих двоје снују у тајности будућност – без вас.
- СТЕФАН: То је већ друга ваша оптужба коју нисте доказали. Дајте доказе, или ћу посумњати да сте обична хуља!
- ГИЈОМ: И једна и друга оптужба указују на младог краља као на издајника. Ако докажем једну, хоћете ли поверовати да је и друга истинита?
- ХРЕЉА: Не!... Светородни, нека докаже све што је изрекао против краља Душана! Докажите прво да зетска властела припрема нову побуну.
- ГИЈОМ: Обећао сам и испунићу. Разоткрићу вам дволичност младе господе.

- СТЕФАН: *(Сумњичаво)*
Како? Како ћете проникнути у њихове душе?
- ГИЈОМ: *(Хрељи)*
Ви ћете ми, војводи, у томе помоћи.
- ХРЕЉА: Ја?
- ГИЈОМ: Послужићемо се једном малом варком, рекао бих спиритуалним експериментом. Установићемо да ли су и у којој мери непријатељски расположени против врховне власти, тачније да ли су готови да учествују у преврату. Величанство ће посредно организовати пуч против себе, и на тај начин ставити на пробу верност краља Душана и његових војвода.
- СТЕФАН: Како? Пуч – против себе!
- ГИЈОМ: То је сасвим обична политичка игра, величанство. Са вашим допуштењем, војвода Хреља ће још ове ноћи прићи њиховом табору и позвати их на побуну. Сигуран сам да ће он то умети...
- ХРЕЉА: Светородни краљу, поштеди ме такве подлости!
- СТЕФАН: А зашто, Хреља?... Да се ниси уплашио?
- ХРЕЉА: Овај поп, господару, мрзи и тебе и младог краља и све нас. Зар не видиш, он хоће да се сами поморимо!
- СТЕФАН: Наставите, монсињоре!
- ГИЈОМ: Уколико зетске велможе и њихов краљ прихвате позив и зајакну се да ће вас срушити, ви ћете их имати у шакама. Открићете тобоже заверу, и осудићете их на смрт за издајство.
- СТЕФАН: А уколико одбију да се дигну на мене, биће чисти. Шта ћете ви онда, монсињоре?
- ГИЈОМ: Признаћу заблуду и нећу протестовати ако ме ваше жене и деца буду каменовали!
- СТЕФАН: Ви сте, значи, сигурни да Душан жели моју пропаст?
- ГИЈОМ: Сасвим сигуран, величанство.
- СТЕФАН: Хреља, јеси ли све разумео?
- ХРЕЉА: Молим за милост, светородни...!

СТЕФАН: Ти си ми најоданији. Зато ћеш ове ноћи баш ти припремити пуч против мене! Ако мој син и његови људи пристану да ме смакну, послаћеш копљанике да их савладају и ухапсе. Само пази, хоћу их живе!... Боже, опрости ми што прибегавам тако страшном кушању, што узимам твоје право да изазивам на светлост дана оно што крије тмина људског срца. Али, боље је да пресечем уже неизвесности и неспокоја пре него што ме њиме обеси мој рођени син... Хреља, хоћу пуч! Прави, ћаволски, најподмуклији пуч!

СЛИКА 7

Грачаница, угао манастирске цркве. Истиога дана, увече. На зидовима фреске – ѿрирејѿи Немањѿића и религиозни ѿризори. У ѿоду је жроб краљѿце Теодоре. Поред жроба сѿѿоји Душан, а недалеко од њега сѿѿражар – Немац из њеѿове ѿелесне жарде, са букѿињом у руци.

ДУШАН: Какво је то лудило овог света да човек убија човека у себи? Краљ, мој отац, убија из политичких разлога. Шта ако су похотног старца занели мириси лукаве Гркиње и белина младе путѿи? Но, то није могућно... Ако је посао краљева да убијају у име безглаве већине, шта бих ја да морам...? Убио бих! Зашто онда истражујеш, зашто вребаш истину, шта ћеш с истином ако ти се пода? Порекни своју потајну мисао, ако можеш, лупежу крунисани – да рука лакше нож потеже ако је срѿба позове! Ти срѿбу тражиш, а не истину. О, мајко моја, зашто те нема да ме свијеш к себи, као некад кад ме је обузимао страх?

Занесен мислима, Душан не ѿрѿмећује виѿѿеза Палмана и Еѿискоѿа липљанског, који улазе.

ПАЛМАН: Благочастиви господару... Епископ је са мном.

ДУШАН: *(Окрене се)*
Епископ липљански?

ЕПИСКОП: Којим добром, млади краљу, у ово доба?

ДУШАН: Мало је добра, оче, а и што га има испод зла се крије.

ЕПИСКОП: Више од две године ниси походио манастир Грачаницу. Да ли је по вољи да седнеш са браћом за трпезу?

- ДУШАН: Не, остаћу овде, поред гроба своје мајке. Ради њега сам и дошао.
- ЕПИСКОП: Бог дао – бог узео. Човек ти је тврђи од камена, а мекши од јајета. Мали удар и напрслина никад не зарасте.
- ДУШАН: Напрслина је у мени, оче.
- ЕПИСКОП: Млад си. Исповест би те исцелила... А један краљевски прилог манастиру ободрио би браћу да се даноноћно моле за твоје спасење.
- ДУШАН: У овом манастиру је испосник Блаж. Доведи га овамо.
- ЕПИСКОП: (*Уйлаиен*)
Блаж?... Њега нема одавно међу живима, краљу!
- ДУШАН: Шта је било с њим – умро од болести, глади или кајања? Говори, старче...
- ЕПИСКОП: Грозница га покосила... кунем ти се Богородицом!
- ДУШАН: И тебе тресе грозница! Као да се зараза увукла овамо...! Хајде, оживи молитвама тог мртвог злочинца, оживи га псалмима и звонима, оживи га новцем који ћу ти дати, оживи га како знаш и умеш!
- ЕПИСКОП: Милост, господару...
- ДУШАН: Шта је, ти, продавче опроштења и мира! Мало сам понудио? Даћу ти своју круну и све што имам, доведи ми Блажа живог. Ако ли то не учиниш, а ми га пронађемо у некој од ћелија, чувај се мог беса. Ја морам с њим да разговарам...
- ЕПИСКОП: Светородни, најмилији краљу, забранили су да тај човек икада сретне неког непосвећеног...
- ДУШАН: А, тако! Ипак си га оживео! А ко је то забранио?
- ЕПИСКОП: Твој отац, преко његове светости архиепископа Данила, још пре десет година...
- ДУШАН: Доведи га овамо!
- ЕПИСКОП: Неће бити добро ако то учиним, господару. Страшна предсказања опомињу. Гроб Немањин отворио се, а из њега ватра сукну... Звезде на небу чудна писмена образују... Једном робу, Бугарину, слепи миш уплео се у косу усред дана, он се обезнани и угледа вучицу како јагње доји... А свирку, слатку и заводљиву, зачуше из ниских облака пастири шарпланински...

ДУШАН: Нек се сва предсказања на мени изврше. Хоћу да Блажа доведеш овамо, и то овог часа! Краљ ти наређује!

ПАЛМАН: Идемо, господине епископе!

Снебивајући се, њраћен Палманом, Ејиској излази.

ДУШАН: Ова ноћ одаће ми тајну да ли сам икада имао оца, или сам се излегао као гавраново пиле, можда настао од труни небеске прашине или од семена отровне биљке... Како рече: твој отац је забранио! Војниче, дај буктињу овамо. Осветли слике ових светих убица. Гле, какво друштво – све сами рођаци, браћа, очеви и синови. Вукан и Првовенчани – убице, Милутин – незасити многоженац упрскан крвљу брата, ослепљивач сина... Недостаје само слика Стефана Дечанског. Живописци, насликајте га са главама своје браће и лепом главом Теодоре под пазухом!

Палман доводи Блажа. За њима улази Ејиској.

ПАЛМАН: Тврде да се овај накострешени јазавац зове Блаж. Пази, господару, опасно заудара.

ЕПИСКОП: Заудара на муке које његово тело подноси.

ДУШАН: Ти си, значи, та злогука сова! Хајде, крешти, крешти истину, време одмиче...

Блаж баца унезверене и њреклињујуће њогледе на Душана и Ејискоја, узмичући њресѡвљено.

ДУШАН: ... Препознајеш ли ме? Ја сам твој млади краљ, али ти заборави да ме је краљица родила. Казуј како је умрла ова обична жена што под нама лежи! Не штеди ме, хоћу све да знам... Убио си, је ли? Помогао си да је убију?

(Извуче мач)

... Ћутиш, пасји сине, одузео ти се језик, губо ропска!

Блаж ѡусѡи некакав неразумљив крик.

ЕПИСКОП: Смилуј се, господару, том несрећнику. Он не може да говори... Његов језик... Ишчупали су му језик, да не би никада говорио!

ДУШАН: О томе што само он зна? Дивне сте се лажи сетили!

(Блажу)

Како је умрла моја мајка? Хоћеш ли развезати једном?... Ко је наредио да је убију? Мој отац?

Блаж одречно клима ѓлавом, мумлајући очајнички.

ДУШАН: Јесте или није?... Шта, не знаш, копиле ѓаволово!... Питам те последњи пут...

Блаж ридајући неарѓикулисаним, језивим крицима, ѓреѓлашен, одречно клима ѓлавом.

ДУШАН: Узели сте јој живот по краљевој жељи?

Блаж неѓресѓано одриче, ѓада на колена, удара ѓлавом о ѓод, рида.

ДУШАН: *(Одѓурне ѓа ноѓом, с ѓађењем)*
Ах, погани смрадна!... Водите га одавде!

ЕПИСКОП: *(Одводи Блажа)*
Лаку ноћ, господару.

ДУШАН: *(Палману који је уѓраво ушао)*
Тај није невин, Палмане. А ни мој отац...

ПАЛМАН: Пред манастиром је гласник.

ДУШАН: Откуда зна да сам овде?

Палман несѓане. Тренуѓак доцније улази оклоѓник са сѓушѓеним визиром ѓреко лица.

ДУШАН: ... Ко те шаље?

МАРИЈА: *(Прерушена у мушкараца)*
Имам за тебе усмену поруку. Не враћај се ноћас у свој шатор.

ДУШАН: *(Приђе јој и скине јој каѓиѓу. По оклоѓу јој се расѓе коса)*
Шта то значи?

МАРИЈА: Хоћу да те спасем, да те уздигнем...
(Дрхѓећи ѓривија се уз ѓеѓа)
Не бојим се више ничега. Око мене је и онако вечна ноћ, као у време пре стварања света, безнадна ужасна ноћ... Мрзела сам те, јесам, али сада... Тако си блистав и велики... Не плашим се греха, ако је грех живети. Смалаксала сам од жудње... Помози ми. Преклињем те, не бежи сад кад си ми тако близу, само за дужину даха... Баѓи ме под ноге, угуши ме, уништи ме, али не гледај ме тако презриво! Ја нестајем и разум ме напушта, бедна ли сам!... Али ти си у мени, горим од тебе, сажиже ме врелина твоје младости, мучи ме тај дивни бол што ми наносиш твојом снагом. Стегни ме чврсто, мили мој... Твоја сам! Молим те... Молим те...

ДУШАН: Небо те гледа, Марија!

МАРИЈА: Нећу у небо кад умрем, јер тамо је хладно и пусто као овде. Хоћу да изгорим од насладе с тобом, чак и ако се то богу не свиђа. Узми ми живот, све... Узми...

ДУШАН: *(Ухвати јој главу обема рукама и посматра је право у очи)*

Сатано, зашто си тако дивна?...

(Привлачи је к себи, очињен, али одједном се њрне и ичепавши се за руку, обори је на колена)

Нисам толико слеп! Мислила си да сам насео твојим чинима, најлепша вештице? Па то би било глупо и срамно од мене!

МАРИЈА: Нудим ти срећу и славу.

ДУШАН: Заборавила си да овде лежи моја мајка! Зар бих могао да љубим усне које су мог оца навеле на убиство, да грлим тело због кога је почињен злочин?

МАРИЈА: Ако ме нећеш, ти, охоли гаде, баци ме својим гладним војницима као невесту целог пука!

ДУШАН: Ако будеш и даље брбљала као пијана блудница, нећеш дуго бити моја краљица!

МАРИЈА: Ти ми претиш, плашљивче? Одаћеш ме, је ли?... Ох, и последња кудељарка у овој земљи има више среће од мене...Хоћеш рат? Добро, имаћеш га, окрутни и уображени, ти, верни и часни ниткове! Доћи ће убрзо време када ћеш молити од мене милост. Очи ће ти ископати усијаним гвожђем, слепог ће те водити од колибе до колибе...

Одмеривши је њезриво, Душан се окрене и изиђе из цркве.

МАРИЈА: ... Душане, куда ћеш? Душане, мили мој, чекај... Зашто волим баш тебе кога морам да мрзим?... Свог сина заборавила сам, презрела бих и Византију. Шта још могу да ти дам? Ако је све то мало, ако ни моја љубав није довољна, онда умри, Душане, као издајник. Мрзим те, мрзим, мрзим...

Иза сџуба изиђе Љутимер. Прекршених руку посматра Марију која почиње да осећа нечије присуство.

МАРИЈА: ... Ко је ту?

ЉУТИМЕР: Красно место за састанак заљубљених!

МАРИЈА: Љутимере!

- ЉУТИМЕР: Тешко је волети ђакнутог песника кад је у близини један краљ, је ли?
- МАРИЈА: Он неће још дуго бити краљ... Зашто нисам мушкарац да сама осветим своју част?
- ЉУТИМЕР: Знаш те женске приче. Прво тражите ђавола да вам неко узме част, па ако је некоме утрапите, онда је проглашавате окаљаном и тражите освету!
- МАРИЈА: Убиј га, Љутимере! Ти једини то можеш. Убиј свог лажног пријатеља. Убиј нашепуреног пауна који мисли да може да наткрили цео свет. Бићу твоја, чинићу што хоћеш, примићу те к себи као свог човека...
- ЉУТИМЕР: Хтела би ме да ме искористиш на прастари начин покварених жена?
- МАРИЈА: У име виших интереса, у име политике...
- ЉУТИМЕР: Политике женских бутина! Нема лажи међу нама, Марија.
- МАРИЈА: Душану су избројани сати. Кад њега не буде, Симеон и ја ћемо владати. Биће нам потребан велики логотет...
- ЉУТИМЕР: *(Смеје се)*
Не верујем ти ни речи, проклета жено. Ти желиш моју смрт исто колико и Душанову, јер ја сам сведок твојих смицалица...
- МАРИЈА: Не, ја желим да живиш...
(Скине ѓанџир и баџи ѓа. Говорећи, скида део ѓо део оклоја, док не осѓане у кошуљи, дугој једва до колена, босонога, неодољиво ѓривлачна и изазовна)
Потребан си ми, мој лепо витеже... Ти си мушко, зар не?... Учинићеш за твоју Марију све што од тебе тражи... То није много – смрт једног славољубљивог превртљивца... Он би и тебе и све своје војводе продао за једно слово власти, он воли само себе и снови само о својој величини... Шта си ти за њега? Неколико ока послушног меса... Докажи да ниси само то... Докажи да си мој... мој ѓубљени... мој...
- ЉУТИМЕР: *(Зѓраби је и обори на ѓод)*
Престани, чујеш ли!... Ти, развратна, огавна, бестидна блуднице...

МАРИЈА: А зашто не... развратна, огавна, бестидна?... Ни то не може свако... Зашто не?... Не можеш порећи моје разлоге, је ли да не можеш?... Ха-ха, зацрвенеле се уши мом драгану...
(Смеје му се дрско, у лице)

ЉУТИМЕР: Марија... Зар овде, у светој цркви, пред очима бога?

МАРИЈА: Бог нас свуда види. Да има нешто против – спржио би нас муњом. Али, он ћути... Он радознано чека... Жена је његов изум, и све што се са женом може он је измислио... Не тражи већег бога од бога љубави...

ЉУТИМЕР: Марија, то је лудило!

МАРИЈА: Не бој се... Ти ћеш све учинити за мене... Убићеш Душана, је ли да хоћеш?... Убићеш га?

ЉУТИМЕР: Убићу... и њега и себе, ако хоћеш...

Он се надноси на њу, поклања је својим телом. Свећлосић постојећено ирне.

СЛИКА 8

Два часа доцније, на пољу недалеко од двора у Неродимљу, под шатором седе на ироношицима или ситоје – Каравида, Прибац, Вукашин и Оливер. У средини је Хреља. Пред њим, на ниском ситочићу је свећњак са три уиљене свеће. Исћред шатора назиру се ириликe неколико Немаца – коиљаника, обасјаних шатором свећлоићу ноћи.

ХРЕЉА: Краљ нас је продао као крдо стоке са својих пасишта. Док нас Грци уцењују ропством, наши хероји са Велбужда пале кандила и клањају се иконама. Барјактари су водичи трговачких каравана, стрелци троше снагу са милосницама, а копљаници отупљују своју бојну вештину ловећи дивље вепрове за краљеве гозбе. Свуда слаботиња, страх и саможивост. У краља више нема ни вере, ни поуздања, ни разума, ни одлучности. Као безумно дете хвата се за сукње оне злурале Гркиње. Одриче право на престо нашем младом краљу, а обриче га Симеону. Зар нам треба владар који још мокри на себе, а мајка га успављује причама о Византији?

ОЛИВЕР: Зашто нам све то говориш?

ХРЕЉА: Зато што је на нама да уклонимо ту срамоту.

- ОЛИВЕР: Чудно је да баш ти долазиш с таквом причом.
- ХРЕЉА: Што, зар ја нисам безброј пута доказао да служим одано овом народу?
- ОЛИВЕР: ... И своме краљу Стефану!
- ХРЕЉА: Сви смо му служили. Али, он није више оно што је био. Зато ни ја више нисам за њега.
- ОЛИВЕР: А за кога си, војводо?
- ХРЕЉА: За Душана, за велику и богату Рашку, за победу младости.
- ОЛИВЕР: Можда си искрен, али...
- КАРАВИДА: Чему толико неповерење према Хрељи, Оливере?
- ОЛИВЕР: Пет безруких кнежева, пет наказа, тумара по казни пустим крајевима, зато што је за прошле буне сувише веровало у "победу младости"!
- ХРЕЉА: Нека нас стигне још страшнија судбина, ако смо кукавице, ако не можемо да савладамо оне крезубе курјаке на умору. Пред нама није дечја игра, већ мушки посао, пун опасности, али нама додељен усудом и чашћу.
- ПРИБАЦ: Тако је, војводо. Ко се плаши за свој живот, нека одступи!
- ВУКАШИН: Краљу Стефану одзвонио је последњи час. Зар да страхујемо од Византије, ми, што можемо да је исечемо као поље млечике!
- ОЛИВЕР: Полако и обазриво, господо. Треба размислити...
- КАРАВИДА: Сада смо сви на окупу. Не треба губити време.
- ПРИБАЦ: Одмах, још ове ноћи, док су краљ и краљица на починку...
(Хрељи)
Војводо, ти си најстарији и најискуснији. Води нас. Одреди нам дужности, слушаћемо те.
- ВУКАШИН: Прихватићу најтеже: да своју руку умочим у крв краља – издајника!
- ХРЕЉА: А ти, Оливере?
- ОЛИВЕР: (Колеба се њренуџак)
И ја сам с вама. Пређимо на дело.
- ХРЕЉА: Стрпљења, док млади краљ не дође...
- КАРАВИДА: Он ће се повиновати нашој одлуци.

ХРЕЉА: Не. Само са његовим пристанком нећемо бити обичне убице, већ праведници који извршавају наређење свог краља.

ВУКАШИН: Сачекаћемо га. Душан и ова ноћ нека одлуче.

Долазе Палман и Душан. Док се први придружује кољаницима, Душан се упућује у шайор. Оштрим погледом одмери заверенике, слушајући да нешто сиремају. Тајца.

ДУШАН: Још сте сви на ногама?

ВУКАШИН: Тебе чекамо, господару.

ДУШАН: *(Осматра их)*
Шта је, зар нико неће да проговори?

ХРЕЉА: Ми смо се сложили, благородни, да нам је потребан нови краљ. Хоћемо тебе. Бићемо оружје твоје воље.

ДУШАН: Тако? Обрлатио вас је верни војвода Хреља?

ПРИБАЦ: Ми смо сами рашчистили са собом.

ВУКАШИН: Теби дугујемо верност и послушност, и зато не можемо допустити да будеш изгнаник.

КАРАВИДА: Стари краљ нас предаје на милост и немилост папи и Византији.

ОЛИВЕР: Отвори очи, благочастиви! Не смемо бити сажаливи и мекушни!

ДУШАН: Данас сте сви за мене. И одлука вам је, видим чврста. С вама бих једним прстом покорио Неродимље. Али, ко ми гарантује да сутра нећете исто тако желети моју смрт? Зар краљ није ништа друго него камичак који можете да згазите кад потамни?

КАРАВИДА: Краљ је добар док служи народу.

ДУШАН: Дотле је добар и сваки нужник! Једном су ме увукли у заверу. Готово сваке ноћи видим у сну претећа безрука трупла побуњених кнежева, чујем запомагања умирућих из згаришта у Дању. И они су хтели да свргну божјег изабраника. И шта се променило у овој земљи?

ПРИБАЦ: Ухватила те малодушност због неуспеха. Али, сада је све друкчије...

У шайор улази архиепископ Данило.

- ДАНИЛО: Добру ноћ вам желим, синови моји.
- ДУШАН: Да ли његова светост долази да благосиља крвопролиће? Завера против мог оца изишла је испод олтара, зар не? Сувише ми заудара на тамњан?
- ДАНИЛО: Не знам ништа о завери. Али, богу и правоверном срцу годи намера да се обори власт Јудиног сина.
- ПРИБАЦ: Оче, ако си са нама, улиј веру младом краљу...
- ДУШАН: У мени је више вере него у свима вама. Не, не бојим се смрти, већ себе ако усмртим онога што ми је дао живот.
- ДАНИЛО: Али, он је убица. Реци куда си вечерас јахао!?
- ДУШАН: Никога се не тиче мој обрачун са оцем! И завере неће бити ради моје освете. Не, за мојим именом се не сме вући срамота славохлепног оцеубице, већ поверење народа у вођу који чини оно што мора!
- КАРАВИДА: Али ти мораш да спасеш народ, нашу веру, нас...

Гурајући испред себе неког човека у оградњу, са капуљачом какве обично носе ходочасници, у шатор банде Љутимер.

ЉУТИМЕР: Погледајте кога сам вам довео.

Смакне капуљачу човеку кога је гурнуо на земљу. Укаже се глава севастопољског крајника Москиоса.

- ХРЕЉА: О, добро вече, хаџио!... Необично ми изгледаш. Или је то можда нови обичај да се Андроникови шпијуни ноћу облаче као ходочасници.
- ДАНИЛО: Или би да окајеш грехе на гробу Спаситељевом?
- МОСКИОС: Моја одећа је само моја ствар.
- ЉУТИМЕР: Али ово писмо је помало и наша ствар!
(Вади из недара савијућак харџије који предаје Душану)
Прочитај ово, господару, занимљиво је.

Душан развија писмо, чита га.

ВУКАШИН: Како си уловио ноћну птицу?

ЉУТИМЕР: Срели смо се на раскрсници. Ја му пожелех добру ноћ, а он прође без одговора. Смакох му капуљачу, кад он потеже мач. Изударао сам га њиме по хаџијској стражњици...

ДУШАН: Ово је краљичин потпис. Она пише Андронику... Поручује му да нас одмах нападне, да искористи нашу подвојеност... Тражи хитно десет хиљада коњаника.

ХРЕЉА: Да, легије су већ спремне на граници!

ЉУТИМЕР: Краљу, ја сам најобичнија скитница, спремна на сваку лудорију стиха и мача, али хуља нисам. Не очекујем никакву награду, већ само зато што те волим, одаћу ти...

Неочекивано, хитрим покретом Москиос цргне из појаса крајак бодож и зада смртоносан ударац Љутимеру с леђа. Љутимер падне. Крајка помейња. Москиос, претрпећи бодожом, покушава да се домогне излаза из шатора, али њим му преиречи Хреља.

ХРЕЉА: Часак само, господине... И наш рачун чека измирење...

МОСКИОС: С пута, смрдљиви варвари! С пута, руљо плебејска!... Умри, пасји сине!

Полећи на Хрељу, али овај га дочека на исукани мач и прободје. Москиос јекне и сруши се на земљу без знака живота.

ХРЕЉА: Збогом, отмени господине!

ЉУТИМЕР: *(Умирући)*

Та кучка коју сам волео... Подала ми се у цркви, вечерас... да бих теби учинио ово што је уштројени византијски ћуран учинио са мнош... Нож у леђа, за мало љубави... Љубави се нисам одрекао, човек сам... Али на тебе никад не бих дигао руку... Кунем ти се, господару... Чувај се!
(Издахне)

ХРЕЉА: *(После крајке паузе, одједном крикне)*

Судите ми, крив сам! Вечерас су ме послали к вама... Разумете ли?

ДУШАН: Ко те је послао?

ХРЕЉА: Твој отац и Гијом Адам. Наређено ми је да вас побуним како бисте сви били ухваћени у завери.

ОЛИВЕР: Знао сам да нешто кријеш!

ВУКАШИН: Шта кажеш на ово, благородни краљу?

КАРАВИДА: Нека ме земља прогута ако то није нешто најподлије...

ПРИБАЦ: *(Извуче мач)*

Онда нека дођу, нека ме ухвате!

- ДУШАН: Није ли то опет нека лаж, Хреља?
- ХРЕЉА: Није, господару. На мој знак долетело би стотину коњаника.
- ВУКАШИН: Лепу си нам кашу закувао! Требало би и тебе да опече!
(Извуче мач)
- КАРАВИДА: Бранићемо се...
(Извуче мач)
- ХРЕЉА: Погинућу с вама!
(Извуче мач)
- ДАНИЛО: Стишајте се, децо моја. Хреља је међу нама.
- ДУШАН: (Смирено, одлучно)
Хтео је пуч. Имаће га!
- ПРИБАЦ: Пуч у име новог краља!
- ДУШАН: Ударце дочекујемо ударцима. Добар човек има право на оца, мајку, на љубав и самилост. Краљ је увек сам. Он и судбина и окрвављена сечива. И никаква права, осим да убија. Па добро, човек је мртав, пред вама је краљ.
- ПРИБАЦ: Твоји смо, господару. Поделићемо грех.
- ДАНИЛО: Нема греха, кад се наша света вера брани од туђина.
- ДУШАН: Закуните се да ћете ноћас са мном збацили Стефана Уроша Трећег! И да ћете себи одузети живот, ако нас срећа изневери!
- ВУКАШИН: Кунем се!
- КАРАВИДА: Кунем се и ја!
- ПРИБАЦ: Кунем се, господару!
- ОЛИВЕР: Кунем се!
- ДУШАН: Хреља?
- ХРЕЉА: Кунем се да ћу збацили краља Стефана или умрети!
- ДУШАН: Бићу ваш краљ.
- ДАНИЛО: Бог вас водио својом премудрошћу, синови моји.
- ДУШАН: Поћи ћемо у двор, али раздвојено. Оливер и Хреља ће се пробити до краљеве ложнице! Палмане!
(Палман уђе у шайбор)
... Крени са свим нашим људима у двор. Распореди их тако да на звук рога разоружају или усмрте стражаре. Убијајте ако морате. За мном сада!...

ВУКАШИН: Живео краљ Стефан Душан!

СВИ: *(Пригушено)*
Живео!...

Излазе из шатаора. Последњи осћаје Данило. Он клекне између шела двојице мривих и почне да се моли. Светлоси ирне.

СЛИКА 9

Светли иргови ућаљених букишања укришају се у иомрачини; звук рога, мноштво неразумљивих гласова и иовика, ируйкање иеших корака и звекеи оружја – сведоче о оиштем мейежу. Букишање, које уноси неколико кољаника – Немаца, обасјавају дворницу. Осим узрујаних кољаника, нема никога. А онда нагло уиричи Вукашин са исуканим мачем. С друге сирани наиће Каравида.

ВУКАШИН: Горе?

КАРАВИДА: Не!

ВУКАШИН: Онда овуда!

Обојица оириче. Низ сиейенице силази Прибац. Осврће се око себе, иа се судари са Душаном, који журно иролази.

ПРИБАЦ: Опрости, господару!

ДУШАН: Говори!?

ПРИБАЦ: Нема их... Претражио сам све доње просторије.

ДУШАН: Шта је са Оливером и Хрељом?

ПРИБАЦ: Не знам, господару.

Низ сиейенице журно сиће Палман.

ПАЛМАН: Благочастиви краљу, све страже су разоружане. Твоји гардисти држе цео двор.

ДУШАН: Где су Мрњан и Вратко?

ПАЛМАН: Челник је затворен у највишој одаји и под нашом је присмотром. А Мрњан се негде скрива.

ДУШАН: Пронађите га. Све остале затворите, али тако да не разговарају међусобно. Не дајте никоме да утекне.

- ПАЛМАН: Биће тако, господару!
(*Поклони се и журно изиђе кроз вратица*)
- ДУШАН: Прибче, обећај ми нешто.
- ПРИБАЦ: Реци.
- ДУШАН: Ако нам ова ноћ не буде наклоњена, ако на било који начин будемо изиграни и посрамљени, ти ћеш ме устрелити својом руком...
- ПРИБАЦ: Господару!...
- ДУШАН: Нема више повратка! Ја ћу скочити на коња и похитати пут Дубровника, али ти... ти ме мораш устрелити с леђа.
- ПРИБАЦ: Успећемо, господару! Морамо успети...
- ДУШАН: Хоћу да ми даш реч. Стефан Душан Немањић никада више не сме бити поражен. Моја смрт у случају пораза донеће ти велику награду и избављење. Дакле?
- ПРИБАЦ: (*Тешка срца*)
Учинићу како желиш.
- Појављују се Оливер и Хреља, са мачевима у рукама, услахирили.*
- ХРЕЉА: Нема краља Стефана!
- ОЛИВЕР: Као да је у земљу пропао.
- ДУШАН: Претражили сте сваки угао?
- ХРЕЉА: Завирили смо свуда где би жив човек могао да се склони.
- ДУШАН: (*Хрељи*)
Признај да си знао да ће мој отац умаћи и да си нас намерно навукао у ово!
- ХРЕЉА: Нисам, благоверни краљу! Живога ми бога, нисам!... Твој сам душом и телом.
- ДУШАН: Где је онда?
- ОЛИВЕР: Шта да радимо?
- ДУШАН: Разоружајте Прибца и затворите га са осталима.
- ПРИБАЦ: Али зашто, господару? Шта сам учинио?
- ДУШАН: Рекао си да ћеш ме устрелити с леђа.
- ПРИБАЦ: Ти си то захтевао од мене!
- ДУШАН: А ти си пристао!

- ПРИБАЦ: Само у случају пораза...
- ДУШАН: Нема пораза! Ја немам права на пораз. Људима су украли бога и снове, и дали им заузврат страх и неизвесност сутрашњег дана. Ја хоћу да вратим веру људима. Веру у себе. И за мене нема пораза, јер то је онда општи пораз!
- ПРИБАЦ: Неправедан си краљу! Без мене си мањи за једно око или једну руку...
- ДУШАН: Одсећи ћу руку и извадити око, ако сумњају у мој велики наум. Водите га!
- ПРИБАЦ: Ти сумњаш, а не ја! Сумњаш у мене, у Хрељу, у Оливера, у ову ноћ, у своју сенку, у шушањ миша! Устрелиће те твој последњи скутоноша кад се будеш молио! Ти си велика лаж, краљу!
- ДУШАН: *(Оливеру и Хрељи)*
Чули сте га. Сад је проговорио прави Гребострек! Бирајте: или сте за њега, или мене. За његову лаж, прастару обману света, јер шта су друго самилост и попустљивост, него предаја? Или сте за моју лаж, која бар има наде да се праметне у истину, ако се људи ослободе слабости?
- ОЛИВЕР: *(После ду́ге паузе)*
С тобом сам, краљу.
- ХРЕЉА: И ја.
- ДУШАН: Онда извршавајте наређење.
- Оливер прилази Гребостреку и извуче му мач. Он и Хреља одведу га до ивице сцене, где га преузму два кољаника. Њих двојица се враћају к Душану.*
- ДУШАН: ... А сада пронађите мог оца!
- ОЛИВЕР: Куда да пођемо, господару?
- ДУШАН: На све стране, и то одмах...
- Слушајући овај разговор, Гијом Адам полако силази, сивеник по сивеник. На мирном и хладном лицу ишира му зајонетан осмех.*
- ГИЈОМ: Господа су разочарана?
- ДУШАН: Зашто овај прелат није затворен као и други?
- ГИЈОМ: Ваљда зато што ме бог штити. Твоји гардисти су Немци, а Немци су католици, млади господине. Ни један прави католик неће се усудити да лиши слободе свог свештеника.

Улазе Каравида и Вукашин.

КАРАВИДА: Цео двор је претресен. Краљ је побегао.

ДУШАН: А краљица?

ВУКАШИН: Ни ње нема.

ГИЈОМ: Можда ја могу да помогнем господи.

ХРЕЉА: Не верујте му ни речи. Тај је измислио клопку с пучем.

ГИЈОМ: Да није било мог изума, ви сада не бисте оборили владавину старог краља.

ХРЕЉА: Сто му губавих ђавола, ако овај поп није сувише безобразан! Још ће доказати да је он довео краља Душана на престо!

ГИЈОМ: Готово да је тако, децо моја. Вас занима где је нестао краљ Стефан, зар не? Видите, ја то знам...

ДУШАН: Говорите онда, монсињоре!

ГИЈОМ: Ако одмах кренете за њим, ухватићете га. Он је ту близу, пола часа јахања одавде – у тврђави Петрич. Повукао се тамо за сваки случај, по моме савету.

ХРЕЉА: Ослонио се на тебе?!

ГИЈОМ: Да. Уместо мене, ви ћете га тамо потражити. Зар то није сада свеједно?

ДУШАН: Примићемо ваше речи као истините.

ГИЈОМ: Друго вам ништа не преостаје, господине.

ДУШАН: Хреља, Оливере, потеците у Петрич. Својим животима одговарате ми за краља. Ако га заробите, отправите га одмах у Звечан. Из те старе куле на окомитој стени ни птица не може да утекне. Дајте му све што жели, осим додира са људима! Идите сад.

Хреља и Оливер журно изиђу. За њима оде и Каравида.

ДУШАН: ... Зашто сте одали где се крије мој отац?

ГИЈОМ: Зато што је ваш отац ванбрачни син краља Милутина, вашег деде. А копилад, макар и краљевска, нису никад уживала симпатије свете цркве.

ДУШАН: Само зато?

ГИЈОМ: Можда и због нечег другог. На вама остаје ова земља, господине!

ДУШАН: И ви, наравно, очекујете да вам се одужим за учињену услугу? Ништа од наших заједничких послова, монсијоре! Још овог часа товарите бисаге на коње и хватајте пут за Бар, Авињон или Версај!

ГИЈОМ: Прогоните ме, величанство?

ДУШАН: Да. И то са посебним уживањем. Одлазите одмах!

ВУКАШИН: Чуо си, попе, краља. Кидај, док те нисмо испратили копљима.

ГИЈОМ: Осећате се сувише силним, млади господине? Не ваља пренаглити са онима који вам могу бити потребни.

ДУШАН: Пут под ноге, монсијоре!

Гијом, хладан и огорчен, благо се наклони и високо уздигнуто, презриво лица, изиђе из дворнице.

ВУКАШИН: Осећаш ли, господару, да је ваздух одједном постао чистији? Протерај сву ту страначку гамад!

ДУШАН: Не, Вукашине, моја ће врата бити отворена, али и моје око – да би прозрело сваког непријатеља...

Каравида уводи казнаца Мрњана, у ноћној кошуљи, али ујадљиво нагарављено, збуњено и ујлашено.

КАРАВИДА: Пронашли смо га у димњаку! Зар га не препознајете, то је казнац Мрњан!

МРЊАН: Милост, господару, ја сам невин...

ДУШАН: Нико те ни за шта не оптужује. Зашто се скриваш?

МРЊАН: Па, ти си говорио о катрану... то се, истина, није односило на мене, али ја... Стар сам, и...

ДУШАН: Зар је катран тако црн?

МРЊАН: Не, није, господару...

ДУШАН: Бео је, зар не?

МРЊАН: Јесте, може бити... Али је врућ...

ДУШАН: Не, хладан је кад кључа!

МРЊАН: Да, хладан је, господару!

ДУШАН: И небо је плаво зато што је оно море постављено наопачке?

- МРЊАН: Јест, ти боље знаш... Ја сам стар, и...
(*Душан и Каравида љрсну у смех*)
- ДУШАН: Кад рођеном слуги узмеш господара, остају ти гајде без свирача. Дувају и креште...
- МРЊАН: Не подсмевај ми се. Ја сам верно служио твог оца.
- ДУШАН: И навикао си да служиш, је ли?
- МРЊАН: (*Пробуђено̄ ѿноса*)
Боље ме обеси, него што ми се ругаш! Боље је бити мртав, него живети под тиранином!
- ДУШАН: Добро. Обесите га!
- Каравида ѿведе Мрњана.*
- ВУКАШИН: Стани, челниче!... Зашто, господару?
- ДУШАН: Чинимо му услугу. Замолио је да га обесимо.
- ВУКАШИН: Али, он је мој отац! Опрости старцу зарад мене. Молим те, краљу.
- ДУШАН: И ја сам имао оца! У овом послу нема љубави, Вукашине!
(*Пауза*)
Реци му да ми никада више не стаје на пут. И води га што даље одавде.
- ВУКАШИН: Хвала, господару!... Идемо оче!
- Вукашин и Мрњан изиђу.*
- КАРАВИДА: Господару, хтео бих да те питам за Прибца. Он...
- ДУШАН: Непоуздан је, Каравидо! Није душом уз мене. А ти...?
- КАРАВИДА: Умро бих, краљу, за тебе. Али...
- ДУШАН: Можда ће ти се указати прилика.
- Палман уводи Марију. Она ојей̄ има оклој на себи.*
- ПАЛМАН: Господару, овај лепи витез је управо дојахао из далека.
- МАРИЈА: Где је моје дете? Шта сте урадили с мојим дететом?
- ПАЛМАН: Краљевић Симеон је код ваше дворкиње.
- МАРИЈА: Убице!
- ДУШАН: Нико није убијен, осим...
- МАРИЈА: Ако има правде, ти ћеш завршити као отимач и лопов.

- ДУШАН: Искључено, госпо. Човек кога сте обилато наградили својим дражима да би ослободио свет мог присуства, открио ми је вашу малу тајну пре него што је умро.
- МАРИЈА: Љутимер – мртав.
- ДУШАН: Да. Захваљујући твоме рођаку Москиосу, који је такође мртав.
- МАРИЈА: Да ли си убио и свог оца, ниткове?
- ДУШАН: Не. Он ће засад бити затворен у Звечану, а ти ћеш... Каравидо, води је у најдаљи женски манастир! Нека све преостале године проведе у окајавању, нека поквареност угуши молитвама, нека јој одрицања и жудње испију лепоту с лица, нека јој испишу ругобу греха и лажи у тим дивним очима...
(Прилази јој и са расиламсаном сипраићу зледа је у очи. Њен презрив, али изазивачки осмех, њоколеба за часак његову одлуку)
Води је одмах!
- МАРИЈА: Милост, Душане!... Пустите ме да одем у Византију!
- ДУШАН: Не. Води је у најдаљи манастир!
- МАРИЈА: Преклињем те...
- ДУШАН: Одлази!
- МАРИЈА: Мој Симеон ће осветити своју мајку! Тако ме живи огањ не сажегао, тако ме туђе очи не водиле, тако ми се пси меса не најели, тако ми се тело не разливало као пена морска, ако ти данашње издајство главе не дође!... Не било ти доста земље ни кад се укопао! Земља те сунцу уграбила! Не знало ти се ни гроба ни мрамора! Вране ти се на весеље купиле! Гаврани ти очи испијали! Дом ти се од мушких глава испразнио!... Проклет да си, проклет и на овом и на оном свету...!

Каравида је одвуче уз њомоћ Палмана.

СЛИКА 10

Високи, голи и хладни камени зидови звечанске тврђаве, потамнели од старости, окружују краља Стефана Дечанског, сићушног и сасвим оронулог. Два последња месеца од пуча деловала су врло неповољно на њега. Неуредне косе и браде, похабаног одела, одсутан духом, седи на ниском лежају од грубо тесаног дрвета, покривеним вуненим сукном. На трношцу испред њега је посуда за јело. Однекуд с висине продире зрак оскудне светлости. У дубини лево назиру се тешка врата окована гвожђем, која неугодно зашкрипе кад их отвори архиепископ Данило и уђе...

СТЕФАН: Има ли кога у тој помрчини?

ДАНИЛО: Ја сам, светородни, архиепископ Данило.

СТЕФАН: Клони ме се, демоне лукави!... Звери немилосрдна...

ДАНИЛО: Твој син, краљ Душан, наредио ми је да дођем.

СТЕФАН: Ја немам сина. Не признајем никаквог краља.

ДАНИЛО: Не жести се...

СТЕФАН: Које је доба године? Колико сам већ овде затворен?

ДАНИЛО: Сад је почетак октобра. У Звечану си нешто више од два месеца, свети господине.

СТЕФАН: *(Гневно)*

Не зови ме "свети"! Мрске су ми те идиотске измишљотине.

ДАНИЛО: *(Прекрстӣӣ з̄а)*

Било ти опроштено, хулиш у бесу...

СТЕФАН: Кажеш – октобар? Напољу је значи јесен. Кестени оголели, магле се лено вуку око ове врлети, киша натапа земљу, омекшава је да прими једног роба... А које је доба дана?

ДАНИЛО: Чини ми се подне, господине.

СТЕФАН: Моје очи већ одавно не разликују светлост од таме. Овде је увек ноћ. Зашто си дошао архиепископе?

ДАНИЛО: Да ти олакшам терет на души.

СТЕФАН: Да ме унизиш, је ли? Упамти – ја сам краљ докле год сам жив!

ДАНИЛО: Дошао сам да те исповедим.

СТЕФАН: Исповеди себе, имаћеш шта да признаш. Мени више нису потребне ничије услуге. Ни твоје, ни божије.

ДАНИЛО: Не изазивај јарост свевишњег!

СТЕФАН: Реци ми шта је то милост божја, ако знаш?

- ДАНИЛО: То је љубав међу ближњима.
- СТЕФАН: Љубав? Нема љубави, архиепископе! Само мржња покреће точкове овог света, мржња међу народима, мржња силних и нејаких, богатих и невољних, мржња која се лаковерним лудама казује каткад и као љубав!
- ДАНИЛО: Изгубио си веру, несрећниче, потражи је.
- СТЕФАН: Кажи твом богу, кад се с њим здружиш у молитви, да Стефан, светац православне цркве, живи без бога у себи, да мрзи овоземаљско тркалиште будала, сву ову напаст која се зове живот, да презире све лажи о потоњем блаженству и да верује само у неограничену мржњу која ковитла честице свемира, која поништава везе између брата и брата, између оца и сина. Кажи му то, лицемерни попе, ако смеш!
- ДАНИЛО: Баво ти је опсео душу и разум. Прогнај ђавола из себе.
- СТЕФАН: Тај ђаво је једино што постоји. Ако га прогнамо, остаће само празне телесине на пустој каменој ледини, на пепелу од сагорелих опсена... А сад се чисти одавде! Кади двор свог новог краља, опијај га својим лажима...
- ДАНИЛО: Дођи к себи, безумни! Ја нисам дошао овамо да слушам погрде!
- СТЕФАН: Него?
- ДАНИЛО: Дошао сам да ублажим жестину у теби, да те повратим смерности, да те припремим за живот у манастиру, међу браћом која морају веровати у љубав и бити искрено богољубива.
- СТЕФАН: Реци свима да је Стефан, твој светац, шенуо, да су му руке и ноге запрете ланцима да не би зубима клао...
- ДАНИЛО: *(Крс̄ӣӣ ља)*
Господ с тобом, несрећниче...
- СТЕФАН: Ха, пацов! Чујем пацова...
(Зг̄рабӣ ӣроножац)
Али није један – стотине дугорепих гадова трчкара наоколо!
Треба се бранити, убијати!...
(Размахује ӣроноӣцем. Данило узмиче и крс̄ӣећӣ ља, изиђе)
- С̄тефан, задихан, клоне на свој лежај. Вра̄ӣа се о̄ӣворе са шкрӣӣом. Улази Душан. Посма̄ӣра оца неколико ӣренӯӣака. Осећајућӣ нечије ӣрисус̄ӣво, С̄тефан се лагано ӣодигне.*
- СТЕФАН: ... Ко је ту?

- ДУШАН: Оче, ја сам.
(Његово држање је сигурно)
- СТЕФАН: *(Прилази му, ошћивава му лице како ђо чине слейци)*
Ти... Заиста... Усудио си се...
- ДУШАН: Уистину не видиш?
- СТЕФАН: Тама ове смрдљиве гробнице учинила је оно што људи нису, мој син учинио је оно што мој отац није успео. Слеп сам. Али, и вама ће доћи последњи дан... Као проказана чудовишта, искривљеног лица, умираћете од рана које зло отвара на вашем телу и у вашој утроби! Зашто ме до сада ниси убио? Да сам ја, са мало среће, био на твом месту, не бих оклевао...
- ДУШАН: Моје оклевање није прошло без последица.
- СТЕФАН: Каквих то?
- ДУШАН: Побуна, оче. Војвода Богоје и Арбанас Сума одметнули су се са војском...
- СТЕФАН: Побуна – због мене?
- ДУШАН: Твоје присталице не мирују. Ухваћен је човек кога су послали да ме усррти на починку. Није био плаћеник. Док су га везивали, кликнуо је: “Нека живи стари краљ”... Чињеница да си жив улива им наду... Земља је подељена и закрвављена више него икад. А ја имам толико важнијих послова него да гушим побуне!
- СТЕФАН: Мали отимач власти уплашен је за свој миран сан? Кад убијаш, не чини то до пола!
- ДУШАН: Нисам могао... Твој сам део.
- СТЕФАН: Стегни то кукавичко срце!
- ДУШАН: Већ га држим у руци, оче. Трза се као рањена птица, све слабије и слабије... Можда је то савест?
- СТЕФАН: Краљ не сме имати савести. Његов циљ је једина његова савест.
- ДУШАН: Мој циљ?... Није ни лак, ни мали. Свуда око нас шире се плодне долине, питомина и обиље. Зову нас Солун и Цариград, сунчане даљине истока... Такав циљ не признаје ничију савест.

- СТЕФАН: Хоћеш да освајаш туђе? Пусти ме да идем из ове земље. Ја сам стар и болестан...
- ДУШАН: Не, ти си светац! Мученик! Знамење отпора против тираније!
- СТЕФАН: И шта ћеш онда са мном?
- ДУШАН: Од два краља један је увек сувишан.
- СТЕФАН: Али, коме је потребна моја смрт?
- ДУШАН: Теби који гњилиш у овој рупи, мени који сам уображавао да могу без бола и руку да откинем, властели која зна да је само мртав непријатељ безопасан, цркви која хоће да има свог свеца, народу који стрепи од нових крвопролића...
- СТЕФАН: Али, ја сам у ствари већ мртав човек!
- ДУШАН: ... И живи подстицај немира.
- СТЕФАН: Ја сам био краљ... Нећу да ми прережу гркљан као вепру... Склони ме у манастир, молим те... Ти си ме волео, Душане...
- ДУШАН: Владар мора да мрзи и оне које воли, ако је то потребно.
- СТЕФАН: Нећу да умрем тако срамно! Дај ми, кукавице, оружје да се овако слаб и слеп понесем с тобом, па ме онда убиј!
(Сјоља изненада дојре г̀раја свейшине)
... Шта је то?
- ДУШАН: Народ. Хоће да те виде да би се уверили да си жив.
- СТЕФАН: Дигли су главе они који хоће старог краља.
- ДУШАН: Не, него они који неће младог краља – убицу. Проширио се глас да сам наредио да те убију, јер те нико није видео већ два месеца.
- СТЕФАН: Ако овога часа умрем, твоје ће се престоље озбиљно заљуљати, а? Биће и нових побуна!
- ДУШАН: Можда.

СТЕФАН: Ти зависиш од мене, свог роба, краљу!
(*Смеје се*)
Ти би, наравно, хтео да се појавим на неком прозору и да им махнем.

ДУШАН: Схвати да сам ја обични опали лист, плен ветрова који дувају, исто као и ти. Опрости ми, оче мој... Опрости ми, добри мој старче... Ја сам најподлији од свих синова, опрости ми...

СТЕФАН: (*Дирнути*)
Нека ти је просто, чедо моје!... Не дај ме крвницима... Пустите ме да одем у манастир, као велики жупан Немања, као други твоји преци.

Граја се појачава.

ДУШАН: Народ хоће да те види, оче... Пођи са мном...
(*Поведе га десно*)
Појавићемо се заједно, насмејани као некад... То ће их умирити...

Обојица несћају. Неколико тренутака сцена је празна. А онда се враћа широм отворе: улази Вукашин, а за њим четвори човека са црним образинама које им пошитоно скривају главе. Вукашин их без речи распоређује око Стефановог ниског лежаја, иако да заузимају четвори мрачна угла просторије. Једно време осћају неми и нејомични, док се долази до одушевљени поклици масе. Нешто доцније, пошто завлада тишина, враћају се Стефан и Душан. Душан доводи оца до лежаја, на који овај седа.

СТЕФАН: Сада су сви видели да сам те благословио и да признајем твоју владавину.

ДУШАН: Хвала ти, оче.

СТЕФАН: Када ћу поћи у манастир?

ДУШАН: Убрзо. Спреси се за пут... Збогом!

СТЕФАН: (*Прекрсти га*)
Бог те чувао. Ти си опет процвао на сувој грани. Сува грана треба да умре, а цвет да покаже свима своју лепоту.

Душан оклева још неколико тренутака, а онда као да не жели да види маскиране придошлице – журно пође према излазу, где се судари са Данилом и Хрељом.

ДАНИЛО: Нисам допустио да те узнемирава, краљу, али...

ХРЕЉА: Реч с тобом!

- ДУШАН: Шта је, шта гори, војводо!
- ХРЕЉА: Цела земља гори! Побуне, гнев се диже против тираније.
- ДУШАН: Ти ћеш га угушити, Хреља. У крви и диму. А онда хрлимо даље.
- ХРЕЉА: Не гази у крв и мржњу, господару. Не отимај туђе. Па ја сам ти као други отац...
- ДУШАН: Ништа није туђе, већ онога који је јачи и бољи!
- ХРЕЉА: Молим те, господару, умери своју похлепу, јер ћеш белег раздора међу људима носити до века!
(Данилу)
Оче, реци му да су сви људи божија деца.
- ДАНИЛО: Има богу милије и богу мрскије деце.
- ХРЕЉА: И ти си отимач и лопов, попе, ти га хушкаш на силу и убијање!
- ДУШАН: Доста је сада! Војводо, заудараш ми на мемлу тамнице.
(Журно изиђе)
- ХРЕЉА: Господару...
- ДАНИЛО: Покори се, луди створе.
- ХРЕЉА: Никада

Оде за Душаном. Данило слеѓне замишљено раменима и изиђе. Пошћо баци поглед по свима, за њима изиђе и Вукашин. Сћанка.

- СТЕФАН: (Одједном скочи)
Хајде, шта чекате, пробадајте! Знам да сте ту!... Видим вас иако сам слеп! Чекао сам вас четрнаест година у Византији, чекао сам вас целог живота у овој земљи...

Четворица маскираних ваде мачеве испод оџрџача и полако се са свих сћрана приближавају Сћефану.

- СТЕФАН: ... Шта је! Где сте, страшљивци? Пробадајте ово срце које вас се не плаши... које вас зове и моли... Овако краљ умире, ниткови! Пробадајте већ једном!...

Убице замахну мачевима са свих сћрана, док се из далека још чује Хрељин крик "Никада!... Никада!". Свејлост брзо ујрне и падне.

ЗАВЕСА